

**GIERZWALUWEN IN OISTERWIJK
2020-2021**

INLEIDING

Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk bestaat sinds 2009 en is een samenwerkingsverband tussen vogelwerkgroep IVN Oisterwijk en vogelwerkgroep Midden-Brabant. Met een groep van ongeveer 25 vrijwilligers inventariseren en registreren we broedplaatsen in Oisterwijk en omgeving waardoor een betere bescherming van de soort mogelijk is. Daarnaast proberen we duurzame nestgelegenheid te realiseren, voornamelijk bij nieuwbouw en renovatie, en verstrekken we informatie over de gierzwaluw en de bescherming ervan.

Na iedere inventarisatie wordt een jaarverslag geschreven met name voor gemeentes, Omgevingsdienst Brabant, woningcorporaties, ecologische bureaus en andere belanghebbenden. Voor deze partijen is kennis over de locatie van broedplaatsen belangrijk bij hun activiteiten omdat deze locaties extra beschermd zijn. Door samen te werken kunnen we deze bescherming optimaliseren.

Daarnaast is dit verslag gericht op gierzwaluwgeïnteresseerden. Met name de gegevens van ons cameraproject bieden soms een verrassende kijk op het gedrag van de gierzwaluwen.

Eerder heeft de werkgroep 2x een complete gierzwaluwinventarisatie in Oisterwijk uitgevoerd (2011 en 2016/2017) en 1x in Moergestel (2013). In 2020/2021 hebben we ervoor gekozen om in Udenhout een volledige inventarisatie uit te voeren. Daarnaast is er geïnterviewd in Oisterwijk, met name in de wijk Waterhoef omdat daar bij renovaties nestgelegenheid verloren is gegaan.

Alle gegevens van inventarisaties en monitoring zijn doorgegeven aan Sovon, gemeente Oisterwijk en Tilburg, Woonstichting Leystromen, Woningcorporatie TBV Wonen en andere belanghebbenden.

Daarnaast zijn in beide jaren in het broedseizoen 16 gierzwaluwkasten in de Joanneskerk met behulp van camera's 24 uur per dag door vrijwilligers gemonitord. Dit onderzoek geeft een goed beeld van de ontwikkeling van de kolonie en informatie over de broedbiologie zonder de vogels hiervoor te verstoren. De laatste twee jaar zagen we duidelijk dat er ook in een gierzwaluwkolonie sprake is van goede en slechte jaren. De gegevens van dit project zijn doorgegeven aan Sovon.

Onze huiszwaluwtil in Moergestel is tweewekelijks geïnterviewd. De waarnemers hebben genoten van de af en aanvliegende huiszwaluwen en de vele geslaagde broedsels. Bijzonder in 2020 waren de overzwaluwen die toevallig op ons pad kwamen. Op welke manier leest u in dit verslag.

Tot slot hebben we natuurlijk onze eerdere projecten opgevolgd. Beide jaren is er groenonderhoud gepleegd bij de zwaluwtoren, onder andere in het kader van NL Doet, we hebben geïnterviewd in Kasteel Waardenburg en we hebben geadviseerd over plaatsing van nestkasten.

Wegens alle maatregelen vanwege de Coronapandemie moesten we soms onze manier van werken aanpassen en hebben we helaas de picknick en later een lezing van Luit Buurma moeten annuleren maar al met al waren het toch twee goede, actieve gierzwaluwjaren.

Over onze activiteiten in 2020-2021 vindt u meer informatie in dit jaarverslag. Voor eerdere jaarverslagen, vragen of tips kunt u via zwaluwen@ivnoisterwijk.nl contact met ons opnemen. Ook kan men via deze weg broedplaatsen melden.

Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk
Hannie Nilsen en Gerard van der Kaa

Tekst: Hannie Nilsen

Telkaarten: Sovon

Foto's: Leden gierzwaluwwerkgroep
Alle foto's van gierzwaluwen in de nestkasten zijn met behulp van ingebouwde camera's genomen

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	2
INHOUDSOPGAVE.....	4
1 INVENTARISATIE	5
1.1 Werkwijze	5
1.2 Registratie	6
1.3 Overig.....	6
1.4 Inventarisatie per wijk	8
1.5 Opmerkingen bij de inventarisaties 2020-2021	22
1.6 Conclusies en aanbevelingen	25
1.7 Registratie van inventarisatiegegevens	26
1.8 Inventarisatie en registratie biedt bescherming	27
1.9 Inventarisatie Oisterwijk 2020	29
2 CAMERAPROJECT IN DE JOANNESKERK.....	30
2.1 Camerawaarnemingen 2020.....	31
2.2 Camerawaarnemingen 2021.....	32
2.3 Totaaloverzicht 2005-2021	35
2.4 Kasten 17-24, broedseizoen 2021	38
3 HUISZWALUWTILLEN	39
3.1 Resultaten 2017-2021.....	42
4 OVERIGE PROJECTEN	43
4.1 Oeverzwaluwen	43
4.2 Ketelhuis van de KVL bewoond?	44
4.3 Inventarisatie Kasteel Waardenburg	45
4.4 Nieuwe kunstmatige broedgelegenheid in Oisterwijk.....	45
5 GIERZWALUWEN EN DE WET.....	46
6 LITERATUUR EN INTERNET.....	49
NAWOORD.....	50
BIJLAGE 1 BROEDRESULTATEN JOANNESKERK 2020 PER KAST	51
BIJLAGE 2 BROEDRESULTATEN JOANNESKERK 2021 PER KAST	56

1 INVENTARISATIE

1.1 Werkwijze

Eerdere jaren hebben we complete gierzwaluwinventarisaties in Oisterwijk en Moergestel uitgevoerd. In 2020 hebben we ervoor gekozen om Udenhout in kaart te brengen, mede op verzoek van Mischa Cillessen, stadsecoloog Tilburg.

In grote lijnen is onze methode hetzelfde gebleven als de afgelopen 6 jaar. Deze methode bestaat eruit dat we vroeg in de avond kijken waar we giervluchten zien, vervolgens zoeken we daar naar mogelijkheden voor broedruimtes en het laatste uur vóór zonsondergang zoeken we gericht naar gierzwaluwen die invliegen.

Het is bekend dat gierzwaluwen jaar na jaar terugkeren naar dezelfde nestplaats. Een logische keuze dus om te starten met bestaande locaties, waarbij de directe omgeving ook werd geïnventariseerd.

Daarnaast werd er nog gekeken naar giervluchten op plaatsen waar nog geen nestplaatsen bij ons bekend waren. Indien er laagvliegende gierzwaluwen werden waargenomen, werden deze locaties vervolgens ook onderzocht.

Zo'n inventarisatie is zeer tijdsintensief en vraagt veel concentratie en vrije tijd van de tellers. Helaas werkte de omstandigheden in 2020 niet mee (slecht weer, weinig tellers, corona) en bleek Udenhout te groot om het hele gebied in het tijdsbestek van 4 weken in kaart te brengen. Twee woonwijken zijn zeer intensief bezocht waardoor we een goed beeld kregen van de broedplaatsen in deze wijken.

In 2021 hebben we de telling verder afgerond. Ook dit jaar werden we gehinderd door slecht weer maar dankzij de geweldige inzet van vrijwilligers, ligt er nu toch een complete inventarisatie van de gierzwaluw in Udenhout.

Het inventariseren vond vooral plaats van 2 uur vóór tot een half uur ná zonsondergang. Hierbij hebben we gebruik gemaakt van een WhatsApp-groep om snel te kunnen communiceren. Dit bleek een goed en plezierig hulpmiddel.

Hoewel het onze bedoeling was om door te gaan tot eind juli, zijn we beide jaren al eerder gestopt (18 en 20 juli). Er werden toen geen gierzwaluwen meer gezien in Udenhout of Oisterwijk. De benodigde tijd en energie stond niet meer in verhouding tot het resultaat. In de Joanneskerk in Oisterwijk, waar wij 16 camera's in de gierzwaluwkasten hebben geplaatst, waren toen pas uit 6 kasten jongen uitgevlogen maar ook daar werden vrijwel geen vogels meer waargenomen. Wel hebben we de laatste twee weken van juli de gierzwaluwkasten bij de brandweer, het Kruisgebouw en het Ontmoetingscentrum De Peppel) nog aan een extra onderzoek onderworpen in de hoop jonge gierzwaluwen in de uitvliegopening waar te nemen. Bij deze actie werd geen enkele waarneming gedaan. De kasten lijken nog steeds onbezet ondanks de aanwezigheid van gierzwaluwen in de wijk en het gebruik van lokgeluid.

Tijdstip van inventarisatie

De beste tijd om te inventariseren is de periode waarin er jongen zijn. De adulte vogels zijn dan beide buiten om te foerageren, waarbij ze ongeveer 1x per uur het nest bezoeken. Rond zonsondergang zullen beide vogels naar het nest terugkeren wat de waarnemingskans vergroot. Vandaar dat we gekozen hebben voor de periode 15 juni- 31 juli, waarbij we vooral op pad waren tussen 20.30 en 23.00 uur.

Aantal bezoeken

Drie wijken zijn meerdere malen bezocht. Het aantal keren varieerde van wijk tot wijk, en was afhankelijk van onder andere de grootte van de wijk, het voorkomen van geschikte broedruimtes en de resultaten. Bij eerder geregistreerde broedplaatsen is minimaal 2x vijf kwartier gepost voordat de locatie als niet-bezet werd geregistreerd. In totaal zijn we samen 140-160 uur op pad geweest.

1.2 Registratie

De registratie is in grote lijnen zoals we die eerder ook voor Oisterwijk en Moergestel hanteren. Om de vindbaarheid van onze inventarisatiegegevens (met name voor gemeentes, ecologische bureaus e.d.) zo groot mogelijk te maken, is het van belang dat ze opgenomen worden in de NDFF¹. Daarom is Udenhout evenals Oisterwijk en Moergestel, opgedeeld in wijken. Van iedere wijk is vervolgens door Sovon een stippenkaart gemaakt waarop wij alle broedplaatsen noteren. Vervolgens kan Sovon onze gegevens zodanig verwerken dat ze in de database terecht komen.

Verder worden de resultaten geregistreerd op Google Maps en geven wij bekendheid aan deze link bij gemeente, woningbouwverenigingen en landelijke organisaties zoals Gierzwaluwbescherming Nederland en SOVON. Ook worden de gegevens direct gedeeld met de stadsecoloog van de gemeente Tilburg.

1.3 Overig

Oppervlakte van het te inventariseren gebied

De wijken waarin Udenhout is opgedeeld, beslaan in totaal 241,9 ha. Omdat bij de indeling rekening is gehouden met logische afscheidingen (spoorweg, doorgaande wegen) varieert de oppervlakte per wijk van 22.4 ha (Wijk 2, Zeshoeven West) tot 51 ha (Wijk 1, Achthoeven). De wijken Kreitenmolen en Vincentius lijken weinig kansen te bieden aan de gierzwaluw. Er werden ook geen gierzwaluwen waargenomen.

Weersomstandigheden

Over het algemeen wordt aangenomen dat warm, droog zomerweer het beste is voor gierzwaluw-inventarisaties. De ervaring leert namelijk dat op regenachtige avonden de gierzwaluwen minder rondvliegen, en de zoekers² zelfs geheel verdwenen zijn. Er zijn dan weinig of geen gierzwaluwen. Wel vliegt bijna iedere vogel die binnen het gezichtsveld komt, vrijwel meteen naar zijn nestplaats. Als er sprake is van af en toe een buitje met wat miezerregen maakt dat het vinden van nestplaatsen soms wat makkelijker. Maar bij langdurige regenval zijn de kansen op waarnemingen klein. Bovendien is het voor de waarnemers ronduit vervelend om dan buiten te staan.

Zowel in 2020 als in 2021 was er sprake van wisselende weersomstandigheden. Meerdere tellingen werden afgelast vanwege langdurige regenval, op andere dagen werd mooi weer plotseling afgewisseld met zware, onverwachte plensbuien.

De frequentie van inventariseren was daardoor lager maar door gebruik te maken van een groepsapp

¹ Nationale Database voor Flora en Fauna. Gemeentes en Ecologische Adviesbureaus kunnen hier gegevens opvragen over de aanwezigheid van bepaalde soorten. Zo kan bijvoorbeeld de kwaliteit van een ecologische quickscan aanmerkelijk verbeterd worden. Omdat de ervaring leert dat de gierzwaluw een soort is die snel over het hoofd gezien wordt, is het extra belangrijk dat de waarnemingen in de database opgenomen worden.

² Voor meer uitleg over 'zoekers, broeders, giervluchten e.d.' zie hoofdstuk 1.5, blz. 22

was het mogelijk om snel te schakelen, het verzamelpunt door te geven en een inventarisatie te plannen of af te zeggen. Ook vragen, informatieverzoeken en meldingen van nestplaatsen konden meteen op de app gezet worden wat erg motiverend werkte en fouten voorkwam.

Tijdsinvestering

Inventarisatie van de gierzwaluw is niet moeilijk, maar vraagt wel veel tijd en geduld. Het is moeilijk te schatten hoeveel uren dit daadwerkelijk kost. Als op één avond 4 vrijwilligers 1,5 uur op pad zijn, wil dat toch zeggen dat die per personen zeker 2-2,5 uur kwijt zijn aangezien de meesten uit de omliggende dorpen komen.

Verspreid over 10 avonden zijn ongeveer 16 vrijwilligers in Udenhout op pad geweest, totaal ongeveer 75 uur. Daarbij komen de voorbereidende verkenningen van de wijken, de individuele bezoeken en de registratie van de gegevens op Google Maps en de Sovon-site.

In Oisterwijk is 3 avonden geïnventariseerd door 2 vrijwilligers, ongeveer 10 uur.

Totaal 110 uur vrijwilligerswerk in 2020.

In 2021 zijn we 12 avonden met meerdere mensen op pad geweest, en ook dat jaar zijn we ruim 100 uur bezig geweest.

Extra maatregelen

Omdat het toch tot misverstanden kan leiden als je in vakantietijd langdurig in een wijk rondloopt terwijl je de huizen in de gaten houdt, hebben we een aantal maatregelen genomen.

Wij hebben de wijkpolitie ingelicht over de inventarisatie. Op de avonden dat we daadwerkelijk op pad gingen, hebben we dit nog via een extra whatsapp aan de wijkagent doorgegeven. Ook is er in een aantal wijken tekst en uitleg gegeven via een groepsapp in de desbetreffende wijk.

Verder zijn wij herkenbaar aan hesjes met de tekst dat we gierzwaluwen inventariseren en hebben we folders en visitekaartjes bij ons.

De ervaring leert dat de meeste wijkbewoners het leuk vinden, graag een praatje komen maken en vaak zeer geïnteresseerd zijn.

Tellers

B. Bastings, M. Bertens, B. van Beerendonk, B. van Beerendonk, A. de Bijl, E. Fonken, F. van Gils, N.

Hilgers, T. van Hooijdonk, G van der Kaa, K van der Logt, F. Mathijssen, A. Metselaar, H. Nilsen, H. Peters, Y. Verschuren, K van Wijdeven, J.Wolfs en wijkbewoners.

1.4 Inventarisatie per wijk

Udenhout is ingedeeld in 7 wijken, afgebakend door doorgaande wegen en een spoorlijn. De centrale wijken zijn echte woonkernen, de wijk Vincentius bestaat uit enkele boerderijen en huizen met daarnaast het woonzorgcomplex Vincentius, en de wijk Kreitenmolen is industriegebied.

Om de inventarisatie vorm te geven zijn we uitgegaan van bestaande informatie over de aanwezigheid en bekende broedplaatsen van de gierzwaluw. Hiervoor is een bestand gebruikt van de Nationale Database Flora en Fauna (NDFD) en een overzicht in Google Maps van Henk Haans¹ waarin eerdere, door ons gedane waarnemingen zijn geregistreerd. Deze informatie geeft ons een goed beeld waar we (natuurlijke) broedplaatsen kunnen verwachten.

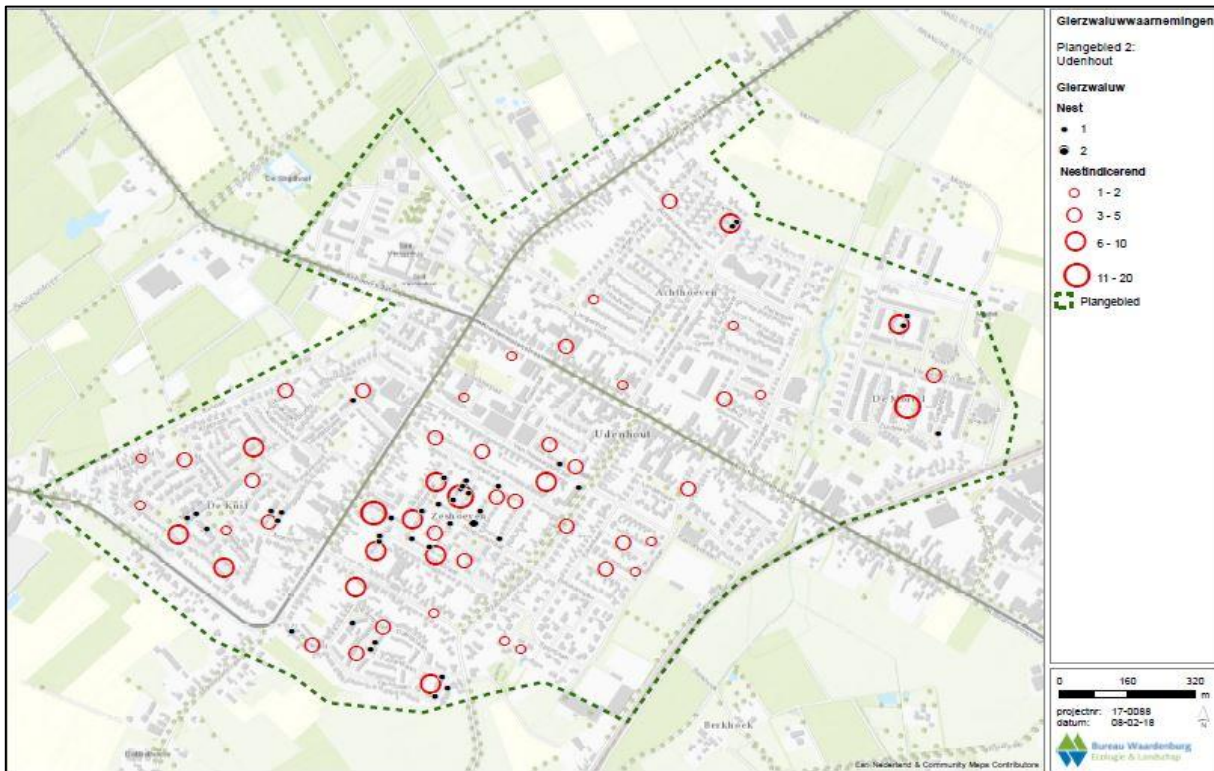

		Oppervlakte per wijk (ha)	Nestlocaties (eerdere tellingen)	Gierzwaluwkasten (bewoond)
1.	Achthoeven	51	20 (8)	1 (0)
2.	Zeshoeven West	22.4	51 (25)	35 (0)
3.	Zeshoeven Oost	32.5	6 (0)	2 (0)
4.	De Kuil	37.8	27(7)	
5.	De Mortel	25.8	1 7(2)	
6.	Kreitenmolen	46.2		
7.	Vincentius	26.2	-	-

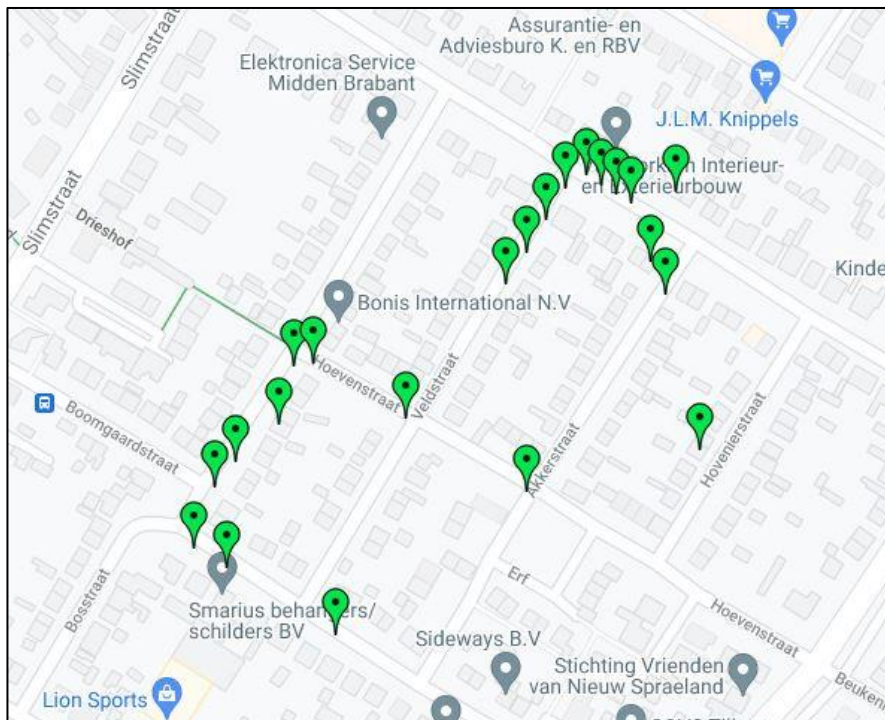
1

<https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=zTZleZIMWmqA.kszsje8e9Rg&hl=nl&ie=UTF8&msa=0&ll=51.569601,5.074482&spn=0.077676,0.154495&z=13>

Gegevens NDFD 2018

Gegevens Google Maps

Blok 1 Achthoeven

Deze wijk wordt begrensd door Groenstraat, Kreitenmolenstraat en Groenvelde. Aan de noordkant is afgelopen jaar een nieuwe wijk bijgebouwd, Den Bogerd 4. Deze is nog niet ingetekend op de kaart.

De meeste huizen in deze wijk zijn begin jaren '70 gebouwd. Het zijn vooral 2-onder-1-kaphuizen met zadeldak, een houten overstek met boeiboord en kantpannen. Niet het soort daken dat populair is bij de gierzwaluwen. De gevonden natuurlijke broedplaatsen bevinden zich hier dan ook niet onder de dakpannen maar achter de goot.

In de wijk hangen 9 kasten waarvan 1 bewoond.

- Kreitenmolenstraat 101: 3 kasten
- Achthoevenstraat 43: 2 kasten plus 1 hotel met 4 broedruimtes

ACHTHOEVEN					
		Oud, 2010-2018	2020	2021	
Achthoevenstraat	43			1	Gz kast, totaal 6 broedruimtes, 1 hotel (4) plus twee losse kasten
	73	1	2		Goot, achter en voor
	74	1		1	Li-voor, achter de goot
	76	1	2		Goot, achter en voor
Huysacker	2		1	1	Re-voor, achter de goot
	4	1	1	1	Li-voor, achter de goot
	8		1		Achter de goot
	12	1	1	1	Li-voor, achter de goot
	9	1	1		Achter de goot voor
Hogewey	2		1		Achter de goot voor
	7			1	Re-achter bij de goot
	12		1		Achter de goot voor
	13	1	2	2	Achter de goot, voor en achter
	15	1	1	1	Re-voor, achter de goot
	17	1	1	1	Li-voor, achter de goot
	19		2	2	Achter goot, voor en achter
Kreitenmolenstraat	101				3 Gierzwaluwkasten Maastricht, onbewoond
TOTAAL		8	17	12	Totaal 20 broedplaatsen

Blok 2 Zeshoeven West

Deze wijk is gebouwd in de jaren '50 en begin jaren '60. Het gedeelte ten noorden van de van Heeswijkstraat biedt weinig nestgelegenheid. Er liggen enkele grote gebouwen zoals bibliotheek, supermarkt en kerk, daarnaast vinden we hier oudere huizen waar de toegang tot de pannen is dichtgemetseld of van een strip voorzien.

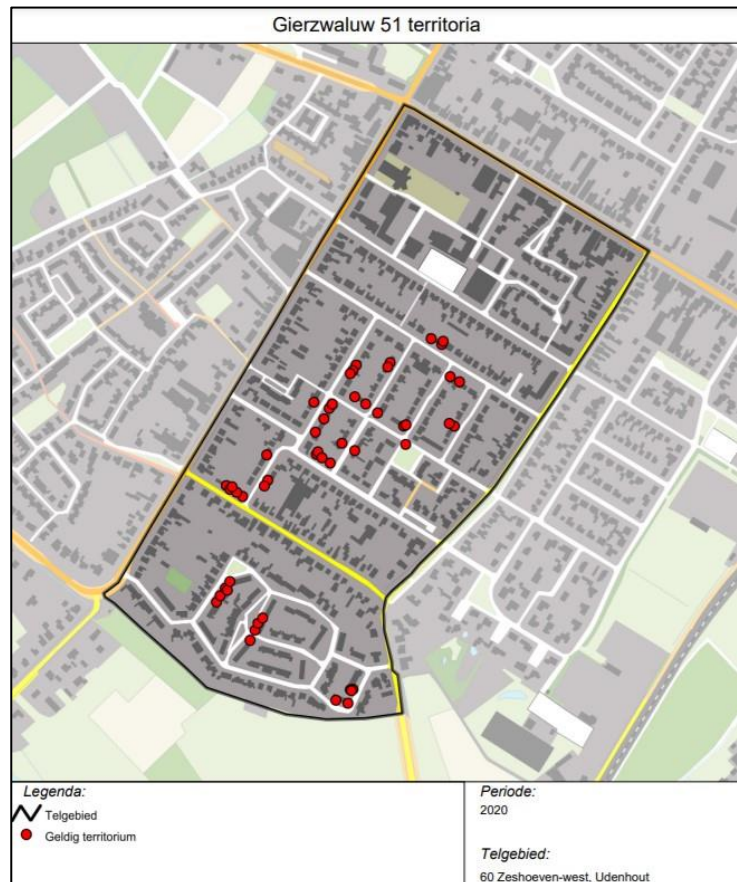
In dit telplot broedt waarschijnlijk het grootste gedeelte van de gierzwaluwen in Udenhout. Dit komt overeen met het overzicht uit de NDFF. Ongeveer 60% van de bekende broedplaatsen bevindt zich achter de dakgoot, 40% wordt gevonden onder kantstenen en nokpannen. De keuze voor broedplaats lijkt te worden bepaald door de aan-/afwezigheid van een houten overstek.

Vooraf het middengedeelte van de wijk is duidelijk een geliefde stek. In dit gedeelte liggen overwegend huizen met zadeldak en kantstenen, afgewisseld met huizen voorzien van een houten overstek met kantstenen. Deze variatie resulteert in een duidelijk verschil wat betreft broedlocatie. Bij huizen met houten overstek broeden de gierzwaluwen zonder uitzondering achter de dakgoot, bij huizen met enkel kantstenen broeden ze onder de dakpannen of in de nok.

Het meest zuidelijk gelegen deel van dit telblok, Den Besterd, is officieel Berkel-Enschot maar wij hebben er voor gekozen deze wijk bij Udenhout te trekken voor de inventarisatie. Deze wijk werd begin jaren '80 gebouwd. Het grootste deel van deze buurt bestaat uit korte en langere rijtjes met 4-10 huizen, voorzien van zadeldak met kantstenen.

In 2014 zijn er bij De Peppel, de brandweer en het kruisgebouw nog 35 kasten voor gierzwaluwen opgehangen (alle hoek Zeshoevenstraat-van Heeswijkstraat). Ondanks gebruik van lokgeluid zijn deze tot op heden niet bewoond.

Op adres Armhoef 18 zijn in 2021 twee gierzwaluwkasten opgehangen. Hier broedt al een gierzwaluw onder de pannen.

ZESHOEVEN WEST					
		Oud, 2010-2018	2020	2021	Opmerkingen
Akkerstraat	4	1	0		Na renovatie geen gz meer
De Armhoef	10		1		Li-voor, 2e van boven
	12		1		Onder pannen achterkant zijgevel
	16		2		Li, 4e van onder en aan de voorkant
	18		1		Bovenste dakpan
Berkelseweg	3		1		Linksvoor goot
	5		2		Goot rechtsachter en voor
	7		1		Goot, links voor
	9		1		Goot, rechts voor
Bosstraat	7		1		Linksvoor regenpijp
	9		1		Rechtsvoor regenpijp
	10		1		Links voor achter regenpijp
Het Buske	14		1		2e pan van boven re
	16		1		7e pan van boven re
	18		1		2e pan van boven re
	20		1		2e/3e pan van boven re
Heidestraat	1	1	2		Goot voor en achter
	3	1	1		Goot voor
	7		1		Goot achter
	11	1			
Hoevenstraat	1	1	1		Goot voorkant
	7	2	1		Goot achterkant
	14		1		Achter de regenpijp
	15	2	2		Voor- en achterkant goot
Hofstraat	11		1		2e pan van li boven
	13		1		Nok aan de kant nr 15 (verhoogd dak)
	15		1		Nok
	25	1	1		Goot achter
	27		1		Goot achter
	31	1	1		Goot voor
	34		1		Goot voor
	37	1	1		Goot voor
	40	1			-
Hovenierstraat	14	2	2		Goot voor- en achterkant
Jachtlaan	14		3		Li-voor, 3e en 6e van onder, 4e van boven
	16		1		Re achter, 6e pan van boven
	22		1		Zijkant, 5e/6e dakpan van boven re
Tuinstraat 2-6					Waarschijnlijk ergens een nest, onbekend waar precies

Tuinstraat	36	1			
	41	1	1		Goot achter
Tuinstraat	42		1		Naast regenpijp
	43	1	0		Verbouwd, geen gz
	45	1	2		Voor- en achter bij de dakgoot
	47	1	0		Verbouwd, geen gz
Veldstraat	2	1			
	4	1	1		Re van regenpijp
	6	1	1		Li van regenpijp
	8	1			
	21		1		Goot
	26		1		Goot voorkant
	33		1		Goot
Wouwerd					Grote groep laagvliegende gz, nog niet geïnventariseerd
TOTAAL		25	50		
Brandweer van Heeswijkstraat	25				10 + 7 gierzwaluwkasten (2014), onbewoond
Kruisgebouw Zeshoevenstraat 29	29				8 kasten achterzijde (2014), geen gierzwaluwen, wel huismussen
De Peppel Zeshoevenstraat	36				4 + 6 gierzwaluwkasten (2014)
Armhoef	18				2 kasten Vivara, plat

Blok 3 Zeshoeven Oost

Deze wijk, rond 1970 gebouwd, bestaat voornamelijk uit vrijstaande (geschakelde) woningen en 2-onder-1-kaphuizen. Bijna allemaal voorzien van een houten overstek. Het NDFF-overzicht laat zien dat hier wel gierzwaluwen waargenomen worden maar dat er geen broedplaatsen bekend zijn.

In 2020 kregen we een bericht via Omgevingsdienst Brabant Noord na een melding van een privé persoon dat er in het broedseizoen een dakrenovatie plaats vond. Volgens degene die de melding deed, zouden hier gierzwaluwen broeden. Bij bezoek aan dat adres zagen we daadwerkelijk een invlieger waarna de dakrenovatie stil werd gelegd. Volgens de bewoner van het pand werden er najaar 2020 bij de renovatie inderdaad twee nestjes onder de pannen gevonden. Voor zo ver wij weten het enige broedgeval in Udenhout onder de pannen bij een huis met een houten overstek.

In 2021 is deze wijk meegenomen in de inventarisatie. Tijdens de inventarisaties vloog er een groep van ongeveer 30 gierzwaluwen rond en werden er meerdere broedplaatsen gevonden.

ZESHOEVEN OOST					
		Oud, 2010-2018	2020	2021	Opmerkingen
Beukenlaan	7			1	Nok
	11			1	Nok
	13			1?	Geen zekere invliegers, wel aanhakers, nok
Iepenlaan	2				3 kasten Vivara
	8				3 kasten Vivara, 2 kasten bewoond door mussen
	16				3 kasten Vivara
	18				3 kasten Vivara
Populierenlaan	5		2	2	Nok plus halfweg straatkant
	3			1	Halfweg straatkant
Totaal				6	

Blok 4 De Kuil

Deze wijk, gebouwd rond 1986, heeft voornamelijk huizen met zadeldak en kantstenen. Daar tussenin staan vrijstaande woningen en 2-onder-1-kaphuizen met houten overstek. Met name de huizen met zadeldak en kantstenen bieden mogelijkheden. Deze wijk is in 2020 niet geïnventariseerd, bij de inventarisatie van 2021 zijn we uitgegaan van eerdere meldingen van broedplaatsen in Monnikskap, Margriet, Helmkruid en Goudsbloem.

Wij zagen hier een grote spreiding in de wijk, meer dan in andere wijken. Opvallend was dat we in de Bereklauw/Akkerdistel waar eerder groepen gemeld werden (blauw omcirkeld op het onderste kaartje), geen broedplaatsen hebben kunnen ontdekken. Er werden de avonden dat wij hier gepost hebben, zelfs geen gierzwaluwen in dit gedeelte van het blok gezien.

DE KUIL					
Anemoon	5			1	Achterzijde, 3 ^e pan van boven
Anemoon	7			1	Voorzijde, 8 ^e pan van boven
Boterbloem	56			1	7 ^e dakpan linkerkant
Goudsbloem	12			1	Nok, waarneming buurvrouw
Goudsbloem	18			1-2	Achterzijde bij de dakgoot, waarschijnlijk in de nok
Goudsbloem	42			1	Nok
Goudsbloem	46			1	Huis in de steigers, gz blijven aanvliegen
Goudsbloem	71			3	Voor en achter bij de goot, rechter kant zijgevel 3 ^e pan van boven
Goudsbloem	73			1	2 ^e pan rechts boven
Helmkruid	12			1	2 ^e pan rechtsboven
Helmkruid	20			1	4 ^e pan van boven, achterzijde
Helmkruid	31			1	Rechter zijkant
Helmkruid	37			1	5 ^e pan van boven, achter
Kamille	9			2	5 ^e en 7 ^e pan van boven, 9 ^e of 10 ^e pan
Koekoeksbloem	19			1	Voorkant huis, 5 ^e pan van boven rechts
Koekoeksbloem	41			1	Achterzijde, bovenste pan van het schuine stuk
Margriet	1			3	3 ^e , 5 ^e , 7 ^e pan van boven
Monnikskap	4			1	Voorzijde, boven onder lood
Monnikskap	7			1	Voorzijde, boven onder lood
St. Janskruid	6			1	Voorzijde, 2 ^e -3 ^e pan van onder
St. Janskruid	11			1	achterkant 3 ^e pan van onder
Schoorstraat	11				3 kasten Maastricht
TOTAAL				27	

Blok 5 De Mortel

Deze huizen zijn in de late jaren '90 gebouwd. Het zijn moderne huizen, met strakke afwerking en plat dak zonder mogelijkheden voor broedplaatsen (foto links). Andere huizen zijn weliswaar voorzien van een overstek met kantstenen maar deze overstekken zijn bijna zonder uitzondering gemaakt van trespas. Voor de gierzwaluw een zeer lastig obstakel om een nieuwe nestplaats te onderzoeken. Met hun pootjes waarmee ze moeiteloos aan een stenen wand hangen, hebben ze weinig grip op deze kunststof.

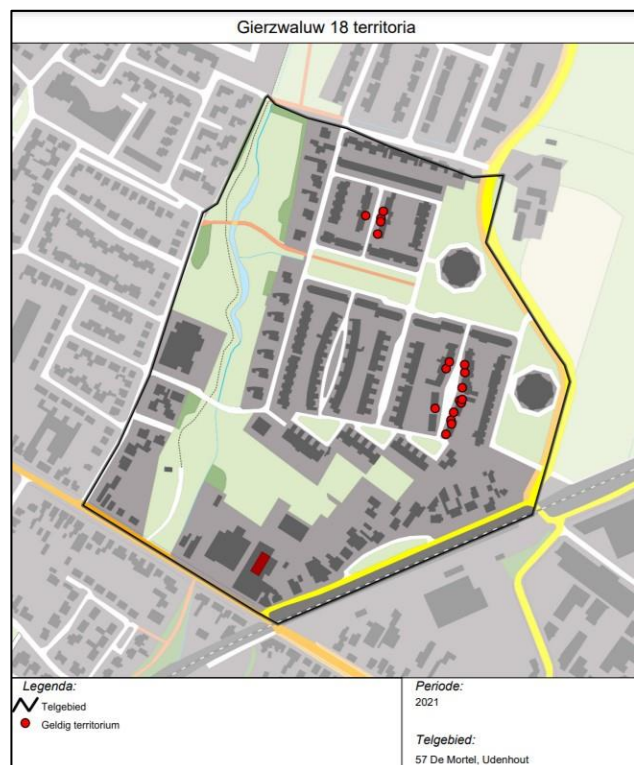
De enige broedplaatsen die hier eerder bekend waren, bevinden zich dan ook in de Gageldonk en Maurick, twee straten waar de huizen een zadeldak hebben met kantstenen (foto rechts). In De Gageldonk bevindt de broedplaats zich overigens achter de dakgoot. Bij de inventarisatie in 2021 hebben we ons vooral gericht op deze twee straten plus Onsenoort. De huizen in de Nemelaer (foto midden) hebben weliswaar dezelfde dakconstructie maar zijn door de geringe uitvalshoogte tussen dak en carport wat minder waarschijnlijk als broedplaats.

Met weinig verwachtingen begonnen we aan dit blok maar in 3 avonden tijd ontdekten we maar liefst 17 broedplaatsen, allemaal in twee straten: Gageldonk en Maurick.

De toevallige waarneming uit 2020 konden we niet bevestigen maar laag langsvliegende, roepende gierzwaluwen en aanhakers maken het zeer waarschijnlijk dat deze broedplaats ook dit jaar bezet is. Achttien locaties is een resultaat dat we zeker niet verwacht hadden in deze nieuwe wijk.

In Onsenoort werden geen gierzwaluwen gezien, Evenmin in het overige deel van dit blok.

Gierzwaluwkasten hebben wij in deze wijk ook niet gezien.

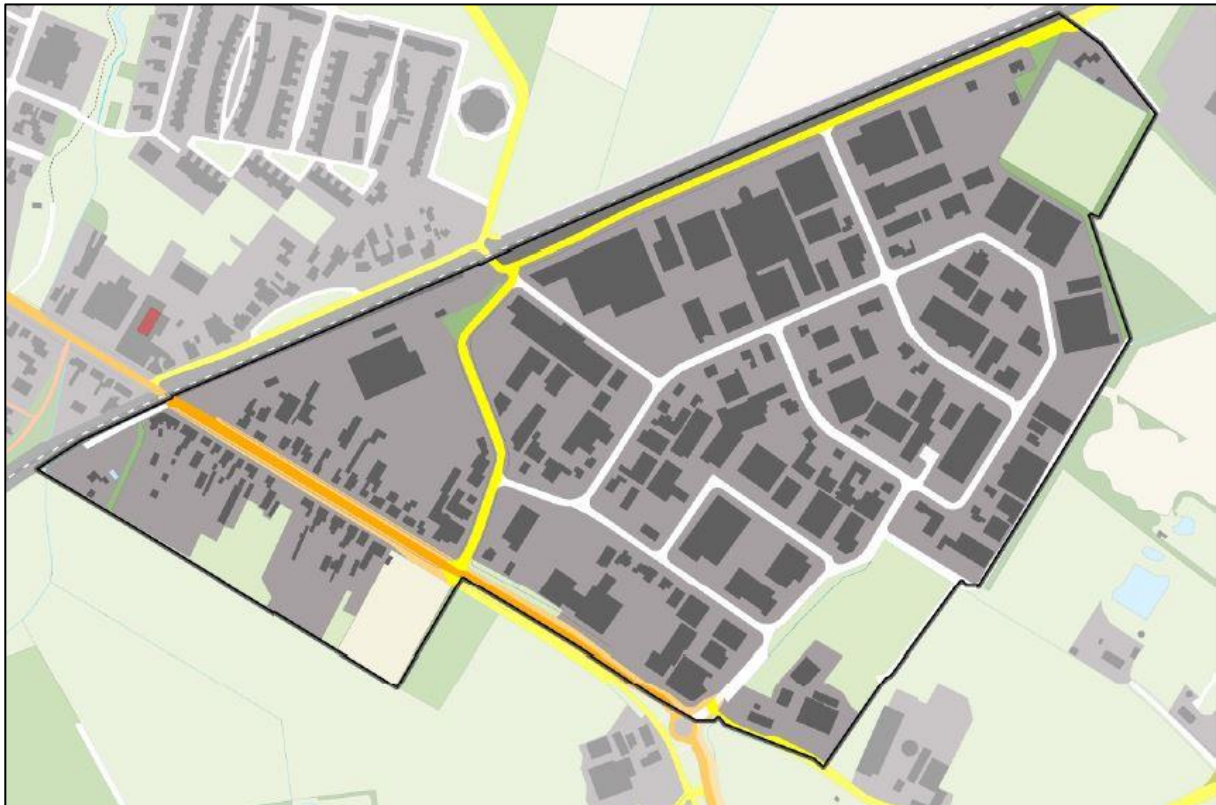
De Mortel					
		Oud, 2010-2018	2020	2021	Opmerkingen
Maurick	2	1	1		Invliegen onbevestigd maar aanhakers en 30 laagvliegende vogels
	7			1	Melding buurvrouw, veel aanhakers
	8			2	6 ^e pan van boven, 2 ^e locatie niet genoteerd
	10			1	4 ^e pan van boven, achterkant
Gageldonk	2			1	3 ^e dakpan van boven
	8			2	Links naast rolluik, 2 ^e pan van boven achter
	9			1	4 ^e pan van boven, zijgevel voor
	10			1	3 ^e pan van boven, zijgevel achter
	16	1	1	3(4)	Nok, 5 ^e pan van boven achter, 3 ^e van boven voor. Waarschijnlijk ook 3 ^e van boven achter.
	18			1	Achter, 5 ^e pan van boven
	23			1	Zijgevel voor, 4 ^e dakpan van boven
	24			1	Zijgevel achter, 4 ^e dakpan van boven
	25			1	Zijgevel achter, 3 ^e dakpan van boven
	26			1	Zijgevel voor, 3 ^e dakpan van boven
Totaal			1	17	

Blok 6 Kreitenmolen

Dit telblok, gelegen aan de zuidkant van de spoorlijn en ten noordoosten van de Kreitenmolenstraat, is industriegebied. Het lijkt volledig ongeschikt voor gierzwaluwen. Op de NDFF is er in dit deel van Udenhout geen enkele gierzwaluw geregistreerd.

Enkele fietsrondes door de wijk op verschillende tijdstippen (vroeg in de avond, net voor zonsondergang) leverden geen waarnemingen op.

Conclusie: zeer waarschijnlijk geen natuurlijke broedplaatsen. Ook hangen hier geen gierzwaluwkasten.

Blok 7 Vincentius

Ook dit telblok, gelegen aan de noordkant tussen de Schoorstraat en de Groenstraat, lijkt volledig ongeschikt voor gierzwaluwen. Er staan hier enkele boerderijen en verder vinden we er ASVZ locatie Vincentius. Noch het monumentale hoofdgebouw, noch de nieuwbouw biedt mogelijkheden. Er worden hier ook vrijwel nooit gierzwaluwen waargenomen. Zelfs op de NDFF is er in dit deel van Udenhout geen enkele gierzwaluw geregistreerd.

Enkele fietsrondes door de wijk op verschillende tijdstippen (vroeg in de avond, net voor zonsondergang) leverden geen waarnemingen op.

Conclusie: zeer waarschijnlijk geen natuurlijke broedplaatsen. Evenmin hangen er gierzwaluwkasten

1.5 Opmerkingen bij de inventarisaties 2020-2021

zoekers, broeders en hun gedrag

De gierzwaluwen die we vliëgend waar kunnen nemen, vallen uiteen in twee groepen: zoekers en broeders. De groep zoekers bestaat uit adulte vogels die nog geen nestplaats hebben gevonden en juveniele vogels die nog niet geslachtsrijp zijn¹. Broedende vogels komen rond 1 mei terug uit Afrika, zoekers zijn meestal wat later terug dan adulte vogels die al een nestplaats hebben.

zoekers worden ook wel aangeduid met de Engelse term "bangers"², groepen gierzwaluwen die 's ochtends en 's avonds langs de broedplaatsen gieren (snelle, groepsgewijze vlucht met kenmerkend schreeuwend geluid) en aanhaken bij nestholtes waar gebroed wordt om te kijken en te luisteren of deze al bezet zijn. Met hun scherpe klauwtjes kunnen ze zich prima aan de muur vasthouden.

Als ze gierend langs een bezette kast vliegen, wordt er vanuit de nestkast geschreeuwd 'bezet' en zoeken ze verder. Hierbij gaat het er vaak zeer luidruchtig aan toe, de Engelsen spreken dan ook van 'screaming party'. zoekers die een geschikte nestplaats vinden, gebruiken deze de rest van het jaar als slaapplek en komen dan het volgende jaar meestal terug. Soms wordt al begonnen met het bouwen van een nestkom.

adulte vogels bewaken al schreeuwend hun broedruimte terwijl buiten een grote groep van ongeveer 50 hier gierzwaluwen rondvliegt

Niet-broedende gierzwaluwen stijgen tegen de schemering op naar een hoogte van ± 3 kilometer en brengen de nacht in de lucht door. Boven het IJsselmeergebied worden zeer grote groepen waargenomen die daar in de loop van de nacht laagvliënd foerageren³.

Vooraf in het begin van het broedseizoen is de kans aanwezig dat adulte 'dakloze' vogels, gedreven op zoek naar broedruimte en een partner, proberen een nestplaats over te nemen. Juist nu zijn de broedvogels zelf nog enigszins verzwakt door de lange reis en het leggen van eieren. Bovendien zijn ze een groot deel van de dag van huis zijn om te foerageren. Zo'n poging tot overname leidt vaak tot felle gevechten, waarbij of de mannen of de vrouwen met elkaar in gevecht gaan. Als zo'n overname plaatsvindt in de tijd dat er al eieren of zelfs jongen zijn, weten we van camerabeelden dat eieren en jongen uit het nest verwijderd worden en dat met een nieuw broedsel begonnen wordt.

Toename van het aantal gierzwaluwen?

Uiteraard is het niet mogelijk iets te zeggen over af- of toename van de gierzwaluw in Udenhout. Wel is duidelijk dat gerichte inventarisatie zijn vruchten afwerpt. In de afgelopen jaren zijn er via waarneming.nl en Google Maps ongeveer 42 broedplaatsen geregistreerd in Udenhout waarbij echter niet duidelijk is of

¹ Gegevens over geslachtsrijpheid variëren van een tot vier jaar

² Eng. woordenboek: to bange → neersmakken, dreunen, knallen

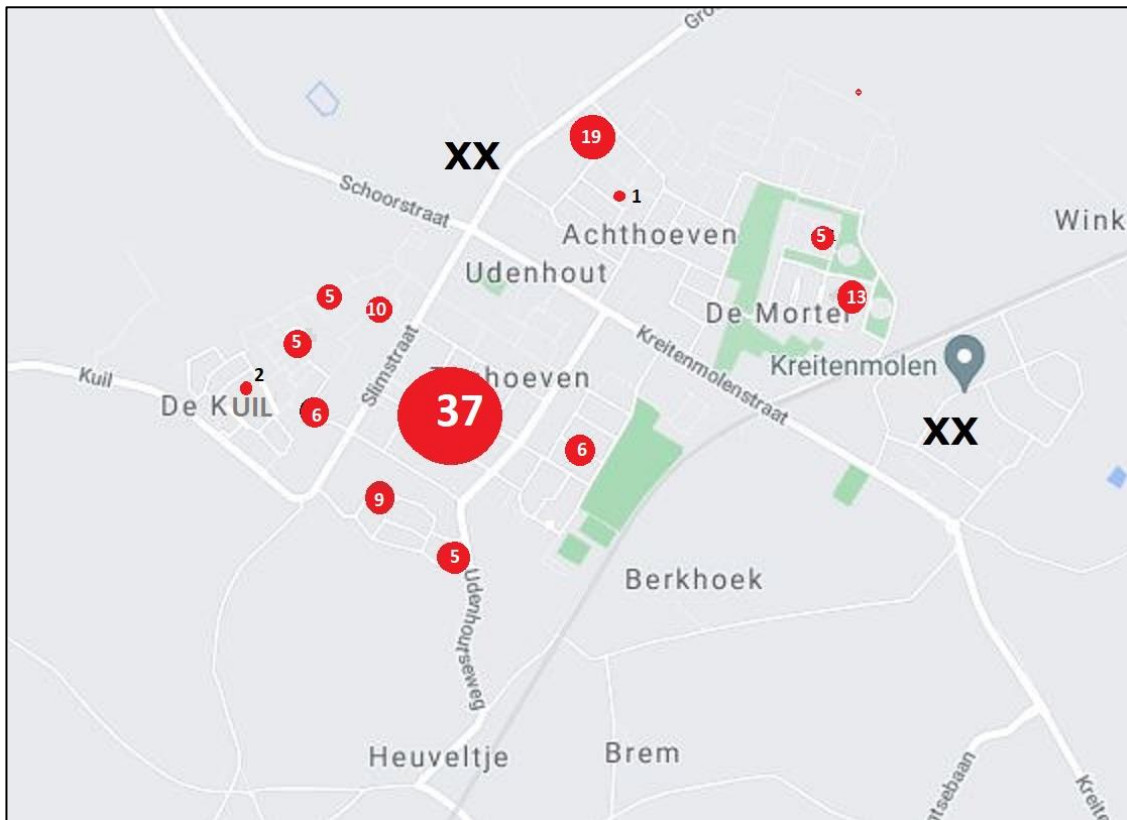
³ Onderzoek Luit Buurma. Zie jaarverslag 2013, blz. 59.

meerdere broedplaatsen op één adres ook als zodanig geregistreerd zijn. Dus dit aantal kan iets hoger liggen.

Afgelopen twee jaar hebben wij 121 broedplaatsen gevonden, vergelijken we dit met de cijfers uit eerdere jaren is dit een toename van gevonden broedplaatsen van ongeveer 200 %. Dit zegt echter niets over een toename van het aantal broedplaatsen omdat er niet eerder gericht geïnventariseerd is. De telling die we nu uitgevoerd, kunnen we beschouwen als 0-meting.

Verspreiding van de gierzwaluw in Udenhout

De meeste broedplaatsen zijn vinden zijn in de wijk Zeshoeven West, verdeeld over Den Besterd en het oude gedeelte van de wijk. Maar ook in de wijk Achthoeven, met name Hogewey en Huysacker, en Gageldonk in de wijk De Mortel, zien we twee grotere kolonies.

Rode cirkels: in 2020 en/of 2021 waargenomen broedplaatsen
XX in deze wijk zijn geen broedplaatsen, giervluchten of hoogvliegende gierzwaluwen waargenomen

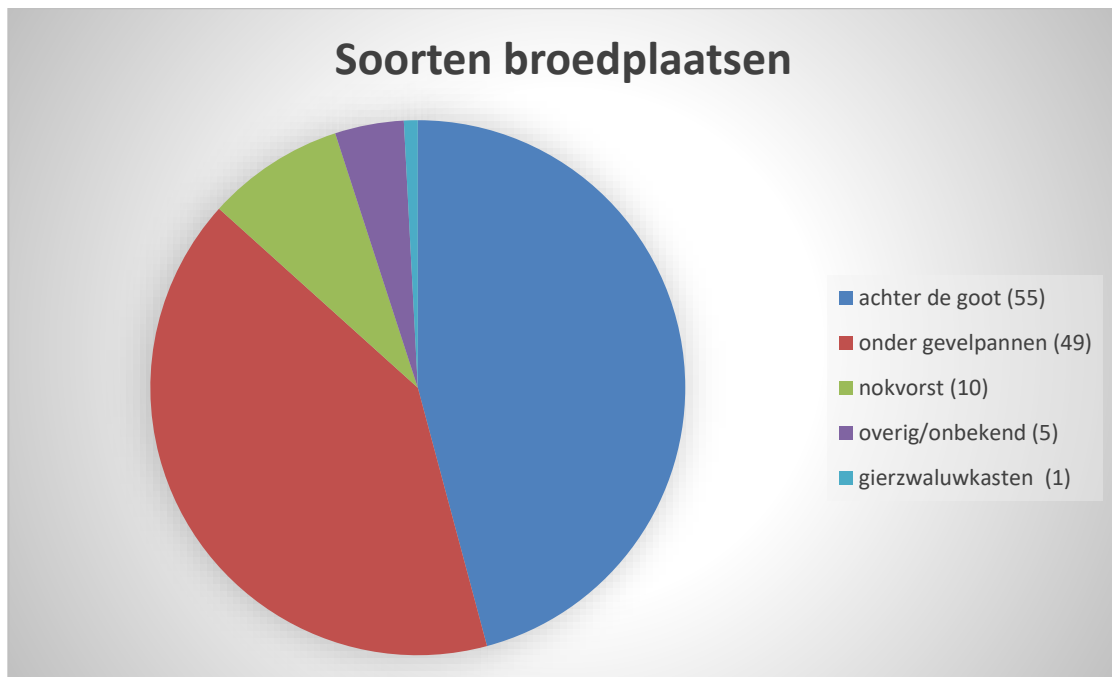
Juist in de kern van Zeshoeven West waar veel broedplaatsen te vinden zijn, worden regelmatig huizen gerenoveerd waarbij broedplaatsen verdwijnen. Met name de broedplaatsen achter de dakgoot worden hierbij dicht gemaakt. We proberen woningbouw en bewoners op de aanwezigheid van gierzwaluwen te attenderen. Hoe belangrijk dit is, zagen we dit jaar bij een renovatie in de Goudsbloem (zie 1.8, blz.27/28)

Uit voorzorg zijn er in 2021 in dit blok 35 gierzwaluwkasten opgehangen. Deze zijn tot nu toe onbezet.

Waar broedt de gierzwaluw in Udenhout?

Grofweg kun je de nestplaatsen in 2 categorieën indelen:

- Ruimte achter de goot. Bijna 50 % van de 119 broedplaatsen vinden we hier.
- Onder gevelpannen, vaak in combinatie met sneldekpannen, die direct aansluiten op een bakstenen muur. In Zeshoeven Oost is één locatie waar gierzwaluwen nestelen bij een huis waar gevelpannen aansluiten op een houten overstek. Bij een trespa overstek hebben wij nog geen nestplaatsen ontdekt. Ook niet bij eerdere inventarisaties in Oisterwijk en Moergestel. Het lijkt erop dat mogelijkheid tot aanhaken belangrijk is om een nestplaats te verkennen. Dit lukt niet bij trespa en andere kunststof voorzieningen.
- Onder de nokvorst
Zien we bij nestplaatsen onder gevelpannen een voorkeur voor bakstenen muren, bij het gebruik van de ruimte onder de nokvorst lijkt een overstek geen enkel probleem. Waarschijnlijk is de invliegruimte hier vaak iets groter omdat de nokvorst over de gevelpannen valt.
- Onder het lood bij schoorstenen of op andere locaties zijn in Udenhout slechts 2 broedplaatsen bekend. Op één plaats lijken ze een plaats te hebben gevonden bij een rolluik, daarnaast is één gierzwaluwkast in de wijk Achthoeven bewoond.
Bij enkele broedplaatsen is onbekend waar ze precies nestelen, maar dit is waarschijnlijk steeds achter de gevelpannen.

Aantal gierzwaluwen in Udenhout

Gierzwaluwen zijn zeer plaatstrouw en keren jaar na jaar terug naar dezelfde nestplaats. Aangezien de vogels pas met 3 à 4 jaar beginnen te broeden, ook nog eens afhankelijk van het vinden van een geschikte nestplaats, heeft elke kolonie een aantal ongepaarde, niet-broedende vogels. Onderzoekers (Kaiser en Tigges) houden gemiddeld voor een kolonie de verhouding aan van 45% broeders en 55% niet-broeders, waaronder jaarlingen (35%) en adulte ongepaarde vogels (20%) (Tigges 2003). Andere onderzoeken houden ongeveer dezelfde verhoudingen aan. Voor Udenhout zou dit het volgende betekenen:

Er zijn 120 broedplaatsen gelokaliseerd, dat wil zeggen 240 gierzwaluwen. In de verhouding 45%-55% zou dit leiden tot ± 294 niet-broeders, een totaal van ongeveer 534 gierzwaluwen.

In hoeverre dit overeenkomt met het beeld in Udenhout is lastig te zeggen. Hoewel we op sommige locaties soms grote groepen vogels zagen, met name tijdens de avonduren (giervluchten), hebben we geen totaalbeeld van het aantal. Evenmin zijn er simultaantellingen gedaan of schattingen gemaakt over de aantallen vliegende vogels.

Tellen van gierzwaluwen of invliegplaatsen?

Uit bovenstaande gegevens kan men concluderen dat tellen van gierzwaluwen verre van makkelijk is. Het inventariseren van nestplaatsen is zeer tijdrovend, daarom worden soms in plaats daarvan de rondvliegende gierzwaluwen geteld. Bij deze methode worden in de periode eind mei-half juli omstreeks zonsopgang de aantallen boven de broedplaatsen geteld. Dit is ons inziens een onzekere manier van tellen, bij langdurig koud en nat weer verdwijnen niet-broedende vogels vaak uit het gebied, gierzwaluwen van verschillende broedkolonies kunnen door elkaar vliegen en bomen en hoge gebouwen kunnen een obstakel vormen.

Gegevens van elders waar men rondvliegende gierzwaluwen telt, duiden er op dat deze methode vaak tot een overschatting leidt van het aantal vermeende broedparen.

Onze methode is zeer intensief maar het grote voordeel van deze methode is dat wij de exacte plaats van de nestruimte kunnen aangeven. Hierdoor is daadwerkelijke bescherming van de nestplaatsen mogelijk.

1.6 Conclusies en aanbevelingen

In Udenhout werden in 2020/2021 in totaal 120 broedplaatsen geteld. Het waarschijnlijke aantal zal zeker hoger liggen. Gierzwaluwen komen voor in bijna alle wijken. Het lijkt erop dat bouwkundige mogelijkheden (zoals bijvoorbeeld een bepaalde constructie bij de dakgoot) een belangrijke rol spelen bij het vinden van een broedplaats. Het gevaar daarvan is dat bij renovatie van zo'n wijk vaak veel broedplaatsen in één keer kunnen verdwijnen.

Het verdient aanbeveling om bij sloop en/of renovatie van huizen, daken of gevels vervangende nestgelegenheid aan te brengen die qua locatie en invliegkans zoveel mogelijk overeenkomt met de oude nestplaats. Men is in alle gevallen verplicht de nestplaats, indien mogelijk, te behouden en anders voor mitigerende en compenserende maatregelen te zorgen¹. De nesten van de gierzwaluw zijn jaarrond beschermd.

In Udenhout hangt een aantal gierzwaluwkasten. Deze lijken tot nu toe op één na allemaal onbezet. Het is een bekend gegeven dat het vaak lang duurt tot gierzwaluwen nieuwe nestplaatsen vinden, zeker als die afwijken van de ter plaatse bekende mogelijkheden. Maar ook hier geldt 'als er een schaap over de dam is, volgen er meer'.

Hoewel het er nu op lijkt dat er meer dan voldoende nestgelegenheid is, zullen er ook de komende jaren weer nestplaatsen verdwijnen door sloop en renovaties. Het is daarom wenselijk bij nieuwbouw en grote renovaties de mogelijkheid voor inbouwkasten mee te nemen in het ontwerpplan.

De laatste jaren wordt steeds meer duidelijk hoe belangrijk een groene, zo natuurlijk mogelijke omgeving voor de gezondheid van mensen is. 'Groen' gaat echter verder dan het aanplanten van (inheemse) flora.

¹ Zie Gierzwaluwen en de wet, bladzijde 46

Sinds het Bouwbesluit, dat verplicht om openingen in gebouwen groter dan 10 millimeter dicht te maken, is het juist voor vogels die van gebouwen afhankelijk zijn moeilijk broedgelegenheid te vinden. Met name geldt dit huismus en gierzwaluw. Het is tamelijk eenvoudig om tijdens nieuwbouw broedvoorzieningen voor deze vogels aan te brengen en het kost vrijwel niets extra wanneer je dat tijdig doet¹. Zo krijgen de stadsvogels weer kans om zich te vestigen. We spreken hier over vogels waar niemand 'last' van heeft, en die het leven aangenaam maken.

Als gierzwaluwwerkgroep hebben we de laatste jaren mogen ervaren dat de gemeente Tilburg, die de gierzwaluw als ambassadeursoort heeft, zeer positief staat tegenover allerlei initiatieven. Zo zijn de gierzwaluwkasten bij de Peppel, het kruisgebouw en de brandweer door de gemeente betaald. Daarnaast is er de afgelopen jaren door de gemeente Tilburg een aantal kasten opgehangen bij particulieren. Hierbij is gekozen voor duurzame modellen van houtvezelbeton, en is ook het ophangen zelf voor rekening van de gemeente gekomen die hiervoor een erkend bedrijf heeft ingehuurd zodat de kasten op de juiste plaats én op een veilige manier opgehangen zijn. Daarvoor onze dank.

Maar nog steeds worden er allerlei bouwplannen uitgevoerd waarbij vrijwel geen maatregelen worden genomen voor 'stadse' soorten zoals huismus, gierzwaluw en vleermuis. Bijvoorbeeld de nieuwbouw bij ASVZ Vincentius. Een gemiste kans. Diverse projecten, onder andere B5, streven ernaar bij nieuwbouw of renovatie automatisch aandacht te besteden aan nestmogelijkheid voor gierzwaluw, huismus, vleermuis en andere 'stadse' soorten. Dit zou bij ieder project het geval moeten zijn. Architecten, bouwaannemers, vergunningverstrekkers en alle andere betrokkenen zouden vanaf de eerste aanzet ook 'groen' moeten denken. Een groen dak, inbouwkasten voor diverse soorten, de groenaanplant in de directe omgeving, de mogelijkheden zijn er. Niet alleen de natuur is hiermee gebaat, ook onze woonomgeving kan door allerlei groene maatregelen aanzienlijk verbeterd worden.

1.7 Registratie van inventarisatiegegevens

Onze belangrijkste doelstelling, het beschermen van nestplaatsen van de gierzwaluw, maakt een goede registratie zeer noodzakelijk.

In de oude wet, de Flora en Faunawet uit 2002, was opgenomen dat broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen niet verstoord mogen worden. Voor een aantal soorten, waaronder de gierzwaluw, gold deze bescherming jaarrond. Kort gezegd:

- in het broedseizoen is verstoring van nest en directe omgeving niet toegestaan! Het slopen of renoveren van gebouwen waarin gierzwaluwen broeden is dan verboden.
- nesten van gierzwaluwen zijn het hele jaar beschermd! Wanneer het niet te voorkomen is dat nesten verdwijnen, moet er vervangende nestgelegenheid aangebracht worden.

Onder de nieuwe Wet natuurbescherming is deze bescherming onverminderd van kracht². Wel is er een ander veranderd met betrekking tot bevoegd gezag. Ook is niet langer duidelijk omschreven welke maatregelen genomen moeten worden indien nestgelegenheid verdwijnt. Dit moet nog nader uitgewerkt worden door de bevoegde instanties.

¹ Bij grote bouwprojecten moet aan verschillende duurzaamheidscriteria voldaan worden. Vogelvriendelijke maatregelen geven hierbij vaak 'positieve punten'. De rekenmethodes hiervoor zijn per gemeente verschillend.

² Zie voor meer informatie: Kennisdocument Gierzwaluw, <https://www.bij12.nl/assets/BIJ12-2017-006-Kennisdocument-Gierzwaluw-1.0>

Maar een goede bescherming is hoe dan ook alleen mogelijk met een goede inventarisatie en registratie van de nestplaatsen. Temeer omdat de gierzwaluw slechts 3 maanden in Nederland verblijft en de nesten zelfs in die periode vaak moeilijk te ontdekken zijn. Bij bouwprojecten in de periode augustus-april is men dus geheel afhankelijk van geregistreerde gegevens.

Helaas is er nog geen waterdicht systeem voor registratie. Wij hebben voor de volgende methodes gekozen:

- Invoeren op stippenkaarten via de site AVI Map van Sovon. Deze gegevens worden dan in de NDFF (Nationale Database voor Flora en Fauna) opgenomen. Hier kunnen ecologische adviesbureaus gegevens opvragen. Deze stippenkaarten kunnen ook digitaal per wijk bij ons opgevraagd worden.
- Invoeren via Google Maps en bekendheid geven aan deze link¹. In Tilburg houdt Henk Haans momenteel alle bekende broedplaatsen bij en hij heeft onze gegevens ook op de site Tilburg ingevoerd.
- Het direct verschaffen van onze gegevens gemeentes, woningcorporaties en anderen.

Inmiddels is duidelijk dat tegenwoordig alle waarnemingen die in waarneming.nl worden ingevoerd, wekelijks naar de NDFF doorgestuurd worden. Misschien een mogelijkheid voor de komende jaren waardoor veel tijd bespaard kan worden omdat we dan geen stippenkaarten meer hoeven te maken. Overleg hierover met Sovon is gewenst omdat we nu invoeren via AviMap en zij op die manier ook over onze resultaten kunnen beschikken.

1.8 Inventarisatie en registratie biedt bescherming

Ieder jaar opnieuw blijkt weer hoe belangrijk het is om te inventariseren en te registreren. Alleen dan is goede bescherming mogelijk. Onderstaand voorbeeld laat dit overduidelijk zien.

Half juni begonnen we onze inventarisatie in De Kuil, Udenhout. Dit vanwege het hoge aantal meldingen van gierzwaluwen in deze wijk in de NDFF.

Op 16 juni 's avonds, vloog er een groep van ongeveer 30 gierzwaluwen rond in Goudsbloem zowel op de hoek met de Korenbloem en wat verderop in de straat ter hoogte van de huizen 30-46. Tot onze verbazing stonden deze huizen in de steigers. Een bewoner vertelde ons dat er in één van die huizen met steigers, nr.42, gierzwaluwen in de nok broedden. Dit was ook bekend bij de bewoner van dat huis. Wij hebben toen de volgende ochtend contact opgenomen met Mischa Cillessen, stadsecoloog Tilburg, die vervolgens contact heeft gehad met de ecooloog van TVB Wonen. Volgens laatstgenoemde hadden ze onderzoek gedaan en zouden er daar geen gierzwaluwen broeden. Wij hebben onze twijfel hierover uitgesproken op basis van gedrag van de aanwezige vogels namelijk roepend laag langs desbetreffend huis vliegen en aanvliegen op de dakrand maar net ervoor weer afbuigen. Ook bij de inventarisatie de week erop vlogen er volop gierzwaluwen daar in de straat, ook overdag. Er werden toen onder andere invliegers gezien bij Goudsbloem 71.

¹ Natuurlijke nestplaatsen,

https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1fv9M4SluUwXdVdTy83_d4s5Azms&hl=nl&ie=UTF8&msa=0&ll=51.569601,5.074482&spn=0.077676,0.154495&z=13

Nestkasten;

https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1_tZNDq_aHLmbY9tU0g4nHlurZwA&hl=nl&ie=UTF8&msa=0&ll=51.55893,5.076027&spn=0.077695,0.154495&z=13

Op 30 juni werden we gewaarschuwd door iemand uit de buurt dat de vogels maar rond nr. 71 bleven vliegen. Vanaf 20.30 waren wij ter plaatse en de 1,5 uur daarna zagen we hoe een klein groepje van aanvankelijk 6, later 4 gierzwaluwen, onafgebroken aan bleef vliegen op de gevel van nr 71, met name daar waar wij eerder invliegers gezien hadden. Duidelijk geen gedrag van zoekers op zoek naar een nestplaats maar vogels die probeerden hun broedplaats (zeer waarschijnlijk met jongen) te bereiken. Het regende vrijwel onafgebroken, nergens in Udenhout waren verder gierzwaluwen te zien, enkel dit groepje.

Hetzelfde beeld van steeds aanvliegende gierzwaluwen zagen we bij nummer 46, een huis dat ook in de steigers stond. Als 4 ervaren waarnemers met jarenlange gierzwaluwexpertise, hadden wij geen enkele twijfel dat dit broedvogels waren die vanwege de steigers hun broedplaats niet konden bereiken. Het leek te gaan om minstens 3 broedplaatsen, mogelijk meer.

Wij hebben meteen contact gezocht met de Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN) en hen gevraagd actie te ondernemen.

.....Dat men dit soort (niet-dringende) renovatiewerkzaamheden midden in het broedseizoen doet, is voor ons onbegrijpelijk, dat men gewoon doorgaat na onze melding zonder verder onderzoek is ongelooflijk. Dan neemt men ons inziens de voorschriften met betrekking tot bescherming van de gierzwaluw niet erg serieus. Dit is des te kwalijker daar het een grote woningbouwvereniging betreft.

Wij vragen u daarom TBV Wonen te verplichten de steigers in de Goudsbloem Udenhout onmiddellijk te verwijderen, de werkzaamheden stop te zetten tot 15 september en er vervolgens op toe te zien dat er bij de werkzaamheden dan geen broedruimtes ontoegankelijk gemaakt worden.

Gelukkig werd ons verzoek op basis van onze waarnemingen plus foto's en filmpjes die we konden overleggen, gehonoreerd. Steigers moesten onmiddellijk afgebroken worden en de werkzaamheden stopgezet tot na het broedseizoen. Helaas zijn er waarschijnlijk toch minstens 3 broedsels verloren gegaan.

En dit is niet het enige 'ongelukje'. Onze map correspondentie toont aan dat men helaas nog al te vaak de regelgeving betreffende broedende vogels gewoon aan zijn laars lapt.

Meldingen over dit soort overtredingen kunt u altijd melden bij <https://www.milieuklachtcentrale.nl/index.html>

1.9 Inventarisatie Oisterwijk 2020

Hoewel het oorspronkelijk niet de bedoeling was, besloten we in 2020 ook de wijk De Waterhoef in Oisterwijk te inventariseren¹. De aanleiding hiervoor was een renovatieproject van (Woonstichting) Leystromen in deze wijk.

Bij dit project zijn diverse gierzwaluwbroedplaatsen verloren gegaan, onduidelijk is nog hoeveel. Weliswaar zijn, voorafgaand aan deze renovatie, verspreid in heel Oisterwijk nestkastvoorzieningen ingebouwd voor gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen². Maar aangezien gierzwaluwen zeer plaatstrouw zijn, vinden ze niet makkelijk nieuwe broedlocaties in andere wijken.

Daarnaast zagen wij in de Joanneskerk voor het eerst sinds 2004 gevechten tussen gierzwaluwen onderling die bleven duren tot één van de twee dood in de kast lag. Ieder jaar zien we wel schermutselingen waarbij het er soms hard aan toe gaat maar dit jaar lagen er in het begin van het broedseizoen na een week tijd 3 dode adulte vogels in de kast als gevolg van deze zeer heftige gevechten. Later sneuvelde 3 pas uit het ei gekomen jonkies omdat een indringer het nest bezet hield door bovenop de kom te gaan liggen en de oudervogel zo te verhinderen hun jongen te voeren. Of er een directe oorzaak is gelegen in het verdwijnen van een aantal broedruimtes is niet te bewijzen, een opmerkelijk toeval is het wel. Daarom besloten we ook in de Waterhoef te inventariseren.

Met beperkt resultaat. Vanwege gebrek aan mankracht, slecht weer en corona zijn we slechts enkele avonden op pad geweest. Duidelijk was wel dat er gierzwaluwen nog steeds op zoek waren naar de oude nestplaats waarbij ze herhaaldelijk aanvlogen op de oude locatie. De nieuw-aangebrachte nestplaatsen zijn nog niet ontdekt. Wel hebben we enkele nieuwe, natuurlijke broedplaatsen ontdekt.

STRAAT	NR	2011	2017	2020	
Hoefsmidstraat	11				4 nieuwe broedruimtes in boeiboord, niet bewoond
Hoefsmidstraat	20		X		
Kuiperstraat	2	XXXX	XXXXX	0	Nestplaatsen verdwenen, vervangen door 4 nestruimtes in de boeiboorden. Bewoond door huismus. Aanvliegende gierzwaluwen, kunnen niet meer onder de gerenoveerde dakranden.
			XX	2	Beide kasten bezet
	6	X	0		
Looierstraat	1			4	Schoorsteen voor, bovenste pan en 4 ^e pan van onder Schoorsteen achter, bovenste en 2 ^e pan van boven
Looierstraat	2-3		?	0	Aanvliegende gierzwaluwen, kunnen niet meer onder de gerenoveerde dakranden. Mus in nieuwe kopgevelbetimmering voorkant
Looierstraat	5			1	voorkant schoorsteen, bovenste pan
Looierstraat	9	X	X		
TOTAAL		6	9	7	Minstens 5-7 broedplaatsen verloren gegaan

¹ Deze inventarisatie is onvolledig en hier kunnen zeker geen conclusies aan verbonden worden. Maar we zullen dit zeker meenemen in onze contacten met Leystromen, afdeling verduurzaming.

² Helaas is hierover van tevoren geen contact geweest met ons of, voor zover wij weten, met andere lokale werkgroepen op dit gebied. We hebben zelf contact opgenomen met Leystromen die ons verwees naar Arcadis, Adviesgroep Natuur en Biodiversiteit. Door allerlei omstandigheden is dit contact niet echt van de grond gekomen, bovendien waren alle voorzieningen toen al aangebracht.

2 CAMERAPROJECT IN DE JOANNESKERK

De Joanneskerk aan De Lind is om meerdere redenen een bijzondere locatie voor ons. Niet alleen ligt hier de basis van onze activiteiten maar er broedt ook een flink aantal gierzwaluwen (ongeveer 28 paartjes), zowel in kasten als in natuurlijke nestplaatsen.

Bovendien zijn in de nestkasten aan de noordoostkant camera's geplaatst waardoor wij al veel extra informatie over de broedbiologie hebben gekregen zonder dat daarvoor de broedende vogels verstoord hoefden te worden.

Natuurlijke broedplaatsen

Deze zijn in 2020/2021 niet geïventariseerd. De laatste jaren waren er 4 natuurlijke broedplaatsen aan de noordgevel.

Nestkasten

In de galmgaten aan de oostgevel zijn in 2003/2004 2x 8 gierzwaluwkasten aangebracht. In 2015 zijn er aan de westkant nog eens 8 gierzwaluwkasten gerealiseerd. Het eerste jaar was er meteen een nestkast bezet, de daarop volgende jaren raakten steeds meer kasten bezet Deze informatie verkregen we door visuele inspectie na afloop van het broedseizoen.

Cameraproject

Nadat de eerste 8 kasten in 2003 geplaatst waren (en meteen bezet raakten), zijn er in 2004 nog 8 kasten bij geplaatst. Op 30 april 2005 werden vervolgens enkele camera's geplaatst en op 8 mei werden de eerste beelden van een gierzwaluwkoppel vastgelegd. De camera's konden verplaatst worden, en maakten iedere minuut een foto die op een computer ter plaatse werden opgeslagen.

Na afloop van het broedseizoen hadden we dan een harde schijf met ruim 500.000 kleine, onduidelijke foto's die ook nog eens door elkaar stonden. De rest van het winterseizoen waren we aan het puzzelen om uit te vogelen hoeveel eieren er waren gelegd en jongen er uitgevlogen waren. Maar wat waren we trots op ons camerasysteem. Met de vrijwilligers keken we beneden in de kerk live naar de gierzwaluwen in de toren.

Maar hoe meer we zagen, des te meer vragen we kregen. Al snel wilden we betere camera's met bewegingsmelder en mogelijkheid tot filmen. En in 2014 was het zover: met 16 camera's in even zoveel gierzwaluwkasten begonnen we een nieuw project. Foto's en films, van betere kwaliteit, met geluid en een systeem dat alleen opnames maakte bij beweging. Bovendien konden we thuis mee kijken, zelfs in 16 kasten tegelijk, en konden we filmpjes terug kijken. Met een aantal enthousiaste vrijwilligers konden we nu alle gegevens al tijdens het broedseizoen noteren. We zagen spreekuilen in actie, we zagen gevechten tussen gierzwaluwen onderling en tussen spreekuil en gierzwaluw, we zagen hoe eieren verwijderd werden, hoe jongen uit het ei kropen, gevoerd werden en hun borstspieren oefenden. Verslavend. Eenmaal zagen we zelfs een ei gelegd worden. Alle gegevens werden geregistreerd en ingevoerd in het programma 'Nestkaart Light' van Sovon.

2.1 Camerawaarnemingen 2020

Als we enkel naar onderstaande cijfers kijken en bijbehorende grafiek, was 2020 een redelijk broedseizoen. Enkele cijfers vallen op: het aantal eitjes en het aantal dode adulte vogels. Maar na broedseizoen 2019 waarin tropische periodes zorgden voor een ongekend hoog aantal dode jongen, was het resultaat dit jaar helemaal niet slecht.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
totaal aantal eitjes	2	2	3	10	9	14	16	22	13	25	30	37	39	46	53	45
aantal uitgevlogen jongen	2	2	3	8	9	12	16	22	9	20	26	30	30	36	26	36
broedgevallen	1	1	1	4	4	6	8	10	8	9	11	14	13	15	16	16
geslaagde broedgevallen	1	1	1	3	4	5	8	9	5	8	11	13	13	15	10	16
niet-uitgekomen eitjes				2					2	5	3	9	8	9	11	5
dode jongen						2			4		1		1	1	16	4
dode adulten																3

Kijken we echter naar de camerabeelden, komt er slechts één woord in me op: chaos. En dat is best bijzonder want de afgelopen 10 jaren leek de gierzwaluw zijn eigen broedbiologie-kalender vaak bijzonder goed te volgen. Dit jaar ging het in slechts 3 kasten 'normaal volgens het boekje'.

In kast 2 en 13 waren 4 en 8 mei koppeltjes aanwezig, werden ruim een week later 3 eitjes gelegd, steeds met één dag ertussen en vlogen er in beide kasten 3 jongen uit. Als er al iets opviel, was het dat in beide kasten de adulte vogels nog 5-8 dagen in de kast bleven overnachten.

In kast 7 kwamen slechts 2 eieren uit van de 3 maar verder was er ook hier sprake van een normaal proces.

In kast 5-9-12-15 ging het er rommelig aan toe maar met 3 eitjes en 2 of 3 uitgevlogen jongen was het resultaat ook hier goed te noemen.

In de andere kasten was er sprake van late en strubbelige paarvorming en veel gevechten, met dode gierzwaluwen en late eileg als gevolg. Opvallend hierbij was ook een langere tijd tussen het leggen van de eieren en het aantal broedsels met slechts 2 eitjes.

Dat er desondanks toch nog 36 jongen uitgevlogen zijn, vertelt vooral veel over de kracht en de broeddrang van de gierzwaluw. Voor details per kast zie bijlage 1, blz.51.

Na afloop van het broedseizoen inspecteren we altijd alle kasten. In de kasten 1-16 vonden we uiteraard weinig verrassingen. Het meest opvallende was dat er geen spoor van kleine jongen te vinden was. In sommige kasten lagen extreem weinig uitwerpselen. De drie dode adulten waren ingedroogd. Er was geen spoor van maden of vliegen.

2.2 Camerawaarnemingen 2021

Evenals voorgaande jaren wilden we de kasten dit jaar via camera's te monitoren. Helaas bleek het onmogelijk een wifi-verbinding te realiseren. Daarom werden alle filmpjes opgenomen met de bedoeling ze na afloop van het broedseizoen terug te kijken. Toen we daarmee aan de slag gingen, bleek dat er in periodes door onbekende oorzaak geen filmbeelden opgenomen waren. Vanaf 24 juni zijn er zelfs helemaal geen beelden meer. Dit betekent dat we geen jongen daadwerkelijk uit hebben zien vliegen. Onze waarnemingen zijn gebaseerd op filmmateriaal van de eerste 2 maanden, visuele inspecties via een kijkopening, inventarisaties aan de buitenkant van de kerk en controle van de kasten na afloop van het broedseizoen.

Omdat er geen extreme warmteperiodes zijn geweest in het broedseizoen, en er geen dode vogels zijn gevonden, is onze aanname dat de jongen die we op film zagen en die levendig waren en goed gevoerd werden, ook daadwerkelijk zijn uitgevlogen. Twee piepkleine jongen uit broedsels van 4 eieren hebben het niet gehaald. Het ene jong raakte al vrijwel meteen buiten de nestkom waar het ondanks uitgebreide bedelpogingen niet meer gevoerd werd. Het andere jong is aanvankelijk duidelijk waargenomen (4 eieren en 4 kleine jongen) maar bleek bij een volgende inspectie ook spoorloos.

Eieren die op 24 juni al langer dan 4 weken in het nest lagen en nog niet uitgekomen waren (o.a. in kast 1) zijn als niet-uitgekomen beschouwd.

In kast 1 werden 6 eitjes gelegd maar uiteindelijk werden ze allemaal verwijderd. In kast 7 waren 4 jongen te zien. Het jong op de nestrand is op dit tijdstip al 29 uur buiten de nestkom en wordt niet gevoed.

Conclusies

- Een geslaagd broedseizoen met 16 bezette kasten, en 15 geslaagde broedgevallen. Totaal zijn er in deze kasten 49 eieren gelegd, zijn er 41 jongen geweest waarvan er zeer waarschijnlijk 39 zijn uitgevlogen. Een uitgebreid overzicht met broedresultaten per kast is te vinden in bijlage 2, blz.56
- Er lijken weinig gevechten geweest te zijn hoewel we geen beelden hebben van 20-27 mei. De waarnemingen van 20 mei zijn visueel ter plaatse.
- De aankomst was laat dit jaar. In onderstaand schema zijn per kast de aankomstdagen weergegeven. Of beter gezegd, de dag dat er een vogel in de kast overnachtte. Hierbij zijn de volgende kleuren gebruikt:

Geel aankomst eerste vogel
 Groen paartje overnacht in de kast
 Bruin overdag een gierzwaluw in de kast zonder te overnachten
 Rood opvallende waarneming
 kast 5: rommelige kennismaking
 kast 6: na een aantal dagen met 2 vogels, nu slechts één vogel in de kast
 kast 12: pittige gevechten

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
29-apr														1		
30-apr														1		
1-mei														1		
2-mei				1										1		
3-mei				1				1						1		
4-mei		1		1	1			1						1		
5-mei		1		1	1		1	1					1	1		
6-mei		2		1	1	1	1	1					1	1		
7-mei	1	2		2	1	1	1	1					1	1		
8-mei	1	2		2	1	1	1	2					1	1		1
9-mei	1	2		2	1	2	0	2	2				1	2	1	1
10-mei	1	2		2	1	2	0	2	2				1	2	1	2
11-mei	1	2		2	1	2	0	2	2			1	1	2	1	2
12-mei	0	2		2	2	2	0	2	2			2	1	2	1	2
13-mei	1	2		2	1	2	1	2	2			2	1	2	1	2
14-mei	0	2		2	2	1	2	2	2			2	1	2	1	2
15-mei	0	2		2	2	1	2	2	2			2	2	2	2	2
16-mei	2	2		2	0	1	2	2	2		0	2	2	2	2	2
17-mei	2	2		2	1	1	2	2	2		?	2	2	2	2	2
18-mei	2	2		2	1	1	2	2	2		?	2	2	2	2	2
19-mei	2	2		2	1	1	2	2	2	1	?	1	2	2	2	2
20-mei	2	2		2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2

De meeste eieren zijn in de tweede helft van mei gelegd. De blauwe kleuren geven de dag van eilegging aan, rood zijn speciale waarnemingen.

Kast 1 eieren uit de kom, vervolgletsel, weer mislukt

Kast 16 4 eieren

Kast 11 deze eieren zijn waarschijnlijk 18-20 mei gelegd of iets eerder. Het kunnen er ook 3 geweest zijn. Waarschijnlijk is dit broedsel gesneuveld, vervolgletsel rond 15 juni (2 eieren)

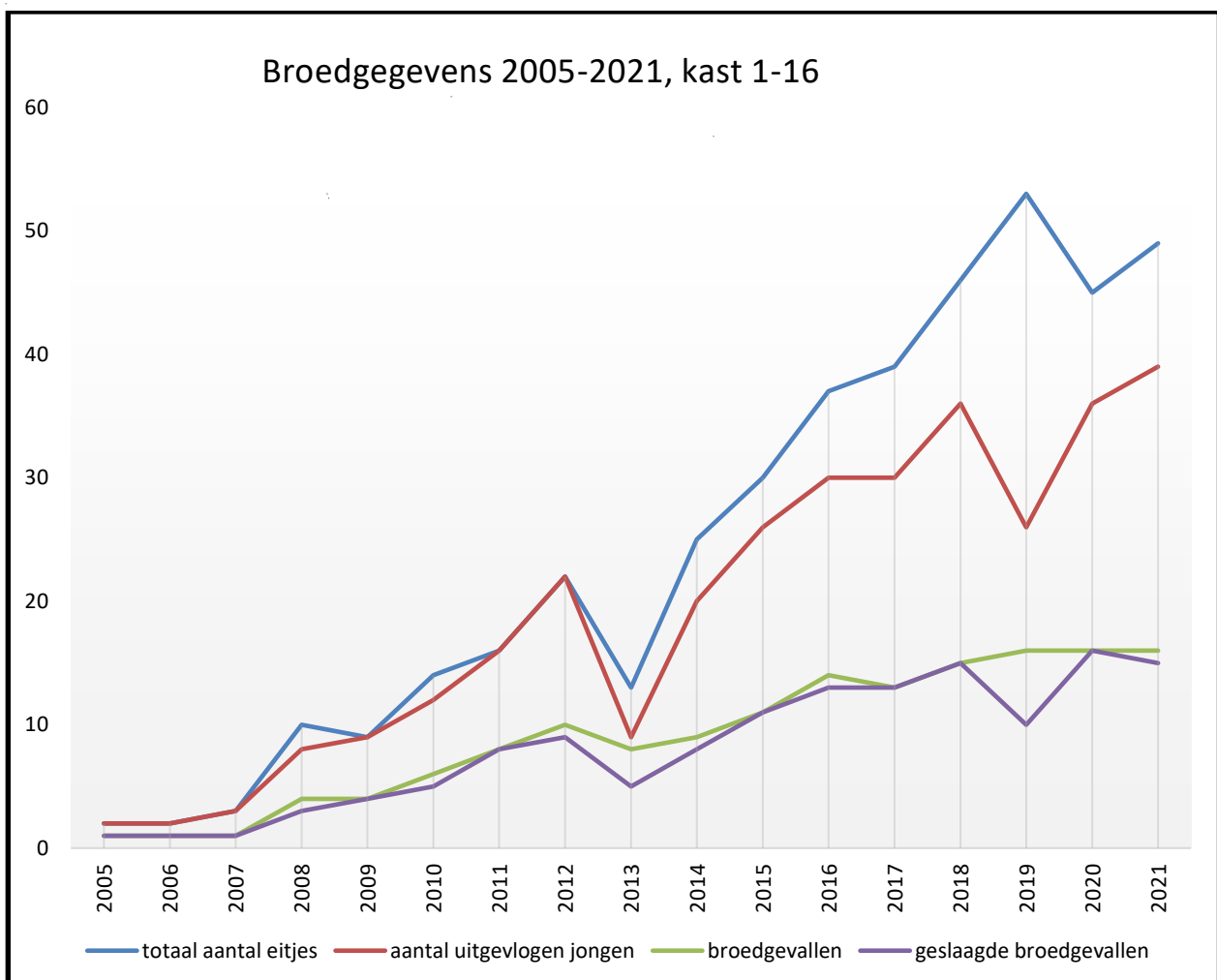
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
16-mei														1		
17-mei		1												1		
18-mei		1		1										2		
19-mei		2						1	1					2		
20-mei	1	2		2			1	1			2			3		1
21-mei		3					1	2	2		2			3		1
22-mei	2	3		3			2	1			2			3		2
23-mei		3					2	3	3		2			3		2
24-mei	3	3					3	3	3		2			3		3
25-mei		3					3	3	3		2			3		3
26-mei	0	3					3	3	3		2			3	1	3
27-mei	0	3		3			3	3	3		2		2?	3	1	4
28-mei		3		3			3	3	3		2		2	3	2	4
29-mei		3		3			3	3	3		2		2	3	2	4
30-mei		3		3	1		3	3	3		2		2	3	2	4
31-mei		3		3	2		3	3	3		2		2	3	2	4
1-jun		3		3	2		3	3	3		2		2	3	2	4
2-jun		3		3	3		3	3	3		2		2	3	2	4
3-jun	1	3		3	3		3	3	3		2		2	3	2	4
4-jun	0	3	1	3	3	1	3	3	3		2		2	3	2	4
5-jun	1	3	1	3	3	1	3	3	3	1	2	1	2	3	2	4
6-jun	1	3	2	3	3	2	3	3	3	1	2	1	2	3	2	4
7-jun	1	3	2	3	3	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	4
8-jun	1	2	3	3	3	2	3	3	3	1	2	2	2	0	2	4
9-jun	1	1	3	1	3	2	3	3	3	3	2	2	2	0	2	4

Opvallend: als we naar het overzicht van de waarnemingen kijken, lijken adulten waarvan de jongen vóór 20 juli uitvlogen nog geruime tijd te blijven. Vlogen jongen eind juli of zelfs pas in augustus uit, vertrokken de adulten meestal tegelijk met of kort na de jongen. Soms zelfs al net ervoor. Een interessant aandachtspunt komende jaren.

Een uitgebreid overzicht met alle waarnemingen per kast en per dag is op te vragen via zwaluwen@ivnoisterwijk.nl

2.3 Totaaloverzicht 2005-2021

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
totaal aantal eitjes	2	2	3	10	9	14	16	22	13	25	30	37	39	46	53	45	49
aantal uitgevlogen jongen	2	2	3	8	9	12	16	22	9	20	26	30	30	36	26	36	39
broedgevallen	1	1	1	4	4	6	8	10	8	9	11	14	13	15	16	16	16
geslaagde broedgevallen	1	1	1	3	4	5	8	9	5	8	11	13	13	15	10	16	15
niet-uitgekomen eitjes				2					2	5	3	9	8	9	11	5	8
dode jongen						2			4		1		1	1	16	4	2
dode adulte vogels																3	0

Kasten 17-24, broedseizoen 2020

Deze kasten zijn niet voorzien van camera's. Wel kunnen we via een kijkgat globaal volgen wat er in de loop van een broedseizoen gebeurt zonder dat hierbij de vogels verstoord worden. Dit doen we ongeveer 1x per 3 weken. Daarnaast volgt er een visuele inspectie van de kasten na afloop van het broedseizoen. Hierdoor krijgen we weliswaar een beeld maar niet meer dan dat. Zo vertelde kast 21 dit jaar een verhaal dat we nog steeds niet echt kunnen verklaren.

Tot onze grote verrassing zagen we geheel toevallig al een ei in deze kast op 2 mei. En twee dagen later, de vierde mei lag er een tweede ei. Op 6 mei leek er gebroed te worden. Op 24 mei zat de adulte vogel op het nest, wat onrustig, steeds onder de borst tastend wat ons deed vermoeden dat er mogelijk kleine jongen waren of eieren op uitkomen stonden. Omdat we dit toch wel bijzonder vonden hebben we de weken erna wat vaker gekeken. Op 3-12-26 juni zagen we steeds 3 jongen die zeer voorspoedig groeiden. Eitjes werden toen niet waargenomen als is het altijd mogelijk dat die onder de jongen lagen. Op 7 juli was de kast leeg, 30 juli zagen we tot onze verrassing een adulte gierzwaluw in de kast met 2 eitjes. Zou er in dit geval sprake zijn van een 2^e broedsel na een zeer vroeg, geslaagd 1^e broedsel? Zeker weten zullen we het nooit, bijzonder blijft het wel.

De foto's boven zijn genomen op 4 mei, de foto links op 30 juli. Allemaal kast 21.

Overigens lagen er opvallend weinig uitwerpselen in de kast na een geslaagd broedgeval met 3 jongen. Maar dit zien we de laatste jaren steeds vaker, ook bij de visuele inspectie na het broedseizoen op kasteel Waardenburg liggen in sommige kasten opmerkelijk weinig uitwerpselen.

Kast 17	3 jongen, zeer weinig uitwerpselen
Kast 18	2 eitjes, wel bebroed, niet uitgekomen
Kast 19	3 jongen, veel uitwerpselen
Kast 20	3 jongen, veel uitwerpselen
Kast 21	3 jongen, weinig uitwerpselen, 2 eitjes (2 ^e legsel?)
Kast 22	1 jong, 1 ei
Kast 23	3 jongen, weinig uitwerpselen
Kast 24	2 jongen, weinig uitwerpselen. Aanvankelijk 3 jongen, één jong is tussen 12 en 26 juni verdwenen

Kijken we naar het overzicht van de afgelopen jaren zien we een gestage toename van bezette kasten, (geslaagde) broedgevallen, aantallen eitjes en jongen.

Kasten 17-24, broedseizoen 2021

Ook aan de westkant werd in alle kasten gebroed. Deze kasten hebben geen camera's maar ongeveer 1x per maand observeren we via een speciaal daarvoor aangebracht kijkgat. Dit geeft wel een beeld maar uiteraard minder nauwkeurig dan bij de kasten met camera.

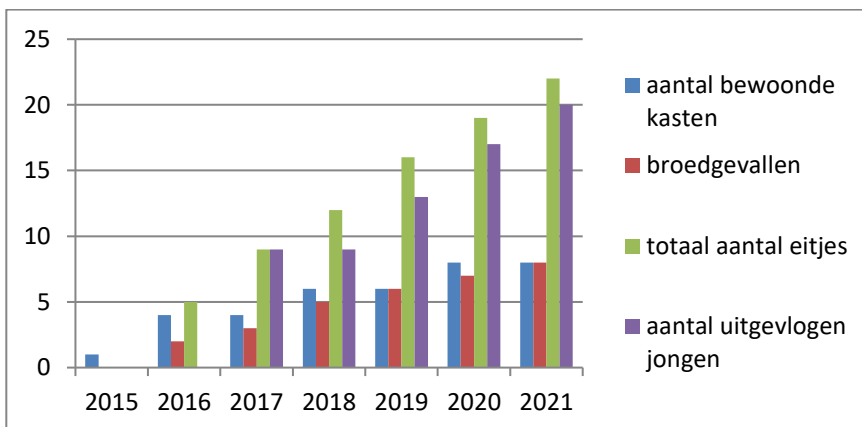
In alle kasten werden dit jaar jongen waargenomen en bij inspectie na afloop van het broedseizoen zijn geen dode vogels gevonden. Ook is het niet extreem warm geweest in de tijd dat er jongen in de kasten aanwezig waren. We kunnen dus aannemen dat de aanwezige jongen bijna allemaal uitgevlogen zijn, totaal 20 jongen.

Een uitzondering vormt kast 21: op 16 juni zagen we in die kast 3 grote jongen en 1 kleine achterblijver buiten de nestkom. Vrijwel zeker heeft dat jong het niet gehaald. In kast 24 zagen we op 20 mei het eerste ei, op 26 mei lag er nog steeds één ei, op 16 juni werden 2 eieren bebroed. Vervolgens werden er op 22 juli 2 grote jongen in de kast gezien. Dit zou erop kunnen wijzen dat het eerste ei door onbekende oorzaak is gesneuveld en dat er vervolgens een vervolgletsel was met 2 eieren.

Dit komt overeen met de periodes tussen de waarneming van eieren en de leeftijd van de jongen. Dat brengt het totaal op 22 eitjes, 21 jongen waarvan 20 uitgevlogen.

In 2020 waren ook alle kasten bezet maar werd er in 7 kasten gebroed. In 5 kasten waren 3 jongen, in 2 kasten was er slechts één jong waarbij we weten dat er minimaal twee eieren waren, Mogelijk 3 maar dit is niet met zekerheid te zeggen. Er zijn dat jaar geen dode jongen gevonden,

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
aantal bewoonde kasten	1	4	4	6	6	8	8
broedgevallen		2	3	5	6	7	8
totaal aantal eitjes		5	9	12	16	19	22
aantal uitgevlogen jongen		0	9	9	13	17	20
dode jongen		3	0	0	0	0	1
niet-uitgekomen		2	0	4	3	2	1

3 HUISZWALUWTILLEN

Zoals u al eerder in de nieuwsbrieven kon lezen hebben we afgelopen jaren onze activiteiten uitgebreid naar een andere soort: de huiszwaluw.

Dankzij financiële bijdragen van Coördinatiepunt Landschapsbeheer, Provincie Noord-Brabant, Nationale Postcode Loterij, Gemeente Tilburg en Prins Bernard Cultuurfonds konden we in 2016/2017 met behulp van plaatselijke vrijwilligers en leden van de vogelwerkgroepen IVN Oisterwijk en Midden-Brabant 3 huiszwaluwentillen plaatsen in Moergestel, Berkel-Enschot en Udenhout. Tevens werden er 3 informatieborden geplaatst.

De zwaluwtil aan de Scheerman in Moergestel raakte meteen bezet en daarna is het aantal broedsels ieder jaar toegenomen. Het weiland waar de til staat, fungeert als losloopgebied en wordt normaal gesproken druk bezocht. In het begin van het broedseizoen is het afgesloten in verband met broedende weidevogels, later is het weer toegankelijk. Gedeeltelijk wordt het dan ook gebruikt als begrazingsgebied voor schapen. Na de eerste bewoning in 2017 is geen lokgeluid meer gebruikt in Moergestel.

Bij de andere tillen in Berkel-Enschot en Udenhout worden wel huiszwaluwen gezien maar wordt er helaas nog niet gebroed.

Resultaten broedseizoen 2021

Na 2 jaar op verzoek van Sovon deze huiszwaluwtil te hebben gemonitord, zijn we dit jaar voor ons zelf verder gegaan. Opnieuw is er gedurende het hele broedseizoen gemonitord door tellers van vogelwerkgroep IVN Oisterwijk en vogelwerkgroep Midden-Brabant¹. Eenmaal per 2 weken hebben 2 ervaren tellers minimaal één uur per keer alle activiteiten bij de til genoteerd waarbij de tellers ieder één helft van de til in de gaten hielden. Zoveel mogelijk is er op dinsdag, woensdag of donderdag gemonitord.

De monitoring is begonnen in week 17 (30 april), de laatste controle was week 37 (8 sept). In totaal 21 weken². De waarnemers hadden vooraf geen informatie over eerdere waarnemingen om zo objectief mogelijk te zijn.

¹ B van Beerendonk, B. van Beerendonk, K vd Logt, G vd Weerden, J Op 't Hoog, G vd Kaa, H Nilsen, F. Mathijssen, P van Gestel, E. Fonken

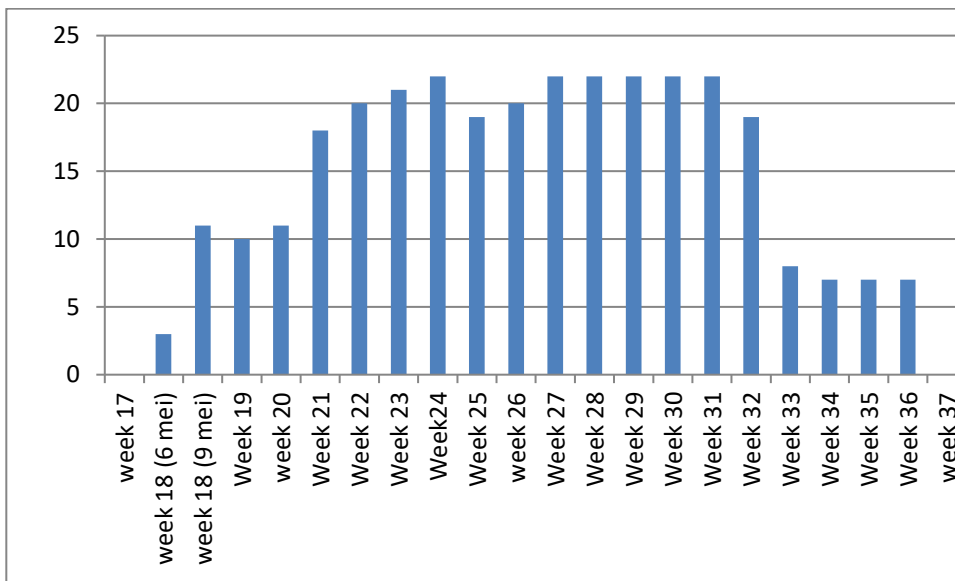
² Resultaten per inventarisatieronde, zie bijlage 3

Eind april werden er af en toe wat rondvliegende huiszwaluwen gezien, pas in de eerste week van mei waren er op 6 mei enkele kommetjes (3) bezet, 3 dagen later waren dat er al 11. De top van het broedseizoen lag tussen week 21-32, dus van eind mei tot begin augustus.

In 2020 werd er, na heftige regenval half juni, driftig gebouwd maar dit jaar beperkten de metselwerken zich tot wat reparaties. De natuurlijke nestkom uit 2020 is behoorlijk beschadigd en werd niet gebruikt, ook aan 3 cascoringen (23-25) was geen enkele activiteit te zien.

In de nesten op cascoring 1 en 14 werd evenmin bebroed maar er waren wel waarnemingen van huiszwaluwen in deze deels natuurlijke nesten.

In de nabijgelegen wijk zijn dit jaar geen huiszwaluwnestplaatsen aangetroffen, ook niet bij een nabijgelegen huis waar nestkommen zijn opgehangen (100-200 meter verderop).

Aantal bewoonde nestkommen in 2021

Gebruik codes

De eerder gebruikte codes hebben we dit jaar niet gebruikt omdat gebleken is dat interpretatie van gedrag erg lastig is en erg varieert van waarnemer tot waarnemer. Dat gaf vaak verwarring. Dit jaar hebben we de waarnemers gevraagd het gedrag te beschrijven.

Aantal jongen

Ons inziens is het praktisch onmogelijk iets met zekerheid over het aantal jongen per broedsel te zeggen. Twee jongen in de uitvliegopening zegt iets over het minimum aantal maar even goed kan het een broedsel van 3 of 4 zijn. Ook kan er gedurende de nesttijd een jong sneuvelen, vandaar dat wij enkel kijken naar aantal broedsels. In alle gevallen waarin we regelmatig jongen hebben gezien, zijn we uitgegaan van een geslaagd broedsel.

Weinig metselwerk dit jaar. Van het kommetje rechtsonder is de nestopening een beetje dichtgemetseld maar de cascoring is enkel in gebruik als rustpunt.

Plannen 2022

Hoewel er in de directe nabijheid van de toren (langs de oevers van de Reusel klei te vinden is, wordt hier weinig gebruik van gemaakt. Alle kommetjes zijn inmiddels bezet maar er is ruimte om meer nestgelegenheid te creëren. We willen dan ook extra kommetjes op gaan hangen. Dit op een zodanige manier dat de nestjes na afloop van het broedseizoen verwijderd kunnen worden waardoor we de nesten kunnen inspecteren.

Overige tillen

De andere huiszwaluwtil aan de Akkerweg en die in Berkel-Enschot en Udenhout zijn ook dit jaar niet bezet. Af en toe zijn er wel foeragerende huiszwaluwen gezien bij de til in Berkel-Enschot. Door technische problemen zijn er dit jaar geen lokgeluiden gebruikt.

3.1 Resultaten 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal kommen bezet ¹	5	7	12	25	25
waarvan cascoring, natuurlijk aangebouwd	-	-	-		6
Natuurlijke nestkom	-	-	-	1	-
Kommen met 1 broedsel	5	7	7	12	2
Kommen met 2 broedsels			2	11	20
Kommen met 3 broedsel				1	
Mislukte broedsels			1		
Totaal aantal geslaagde broedsels	5	7	11	38	42
Bijzonderheden	1)	1)	2)	3)	4)

- 1) Niet planmatig geïnventariseerd. Enkele malen gecontroleerd op bewoning.
- 2) Van 2 kommen waren te weinig gegevens om conclusies te trekken. Zeker bewoond maar waarschijnlijk geen geslaagde broedgevallen. Wel invliegers steeds maar nooit jongen gezien. In één kom zaten twee dode jongen klem in de invliegopening.
- 3) 1x vervollegsels na predatie
- 4) Twee kommen slechts een paar weken bezet, de ene in het begin van het broedseizoen (week 23-24), de andere kom op het einde van het seizoen (week 35-36).

¹ Totaal 19 nestkommen en 9 cascoringen waarvan er 5 afgebouwd zijn tot nest. Totaal 25 nestkommen

4 OVERIGE PROJECTEN

4.1 Oeverwaluwen

In 2020 kwam er onverwacht een nieuwe soort op ons pad. Een berg zand op een braakliggend terrein bij het nieuwe winkelcentrum Koningsoord in Berkel-Enschot werd in een zonnig weekend ontdekt door een aantal oeverwaluwen. Een idyllisch plekje, zeker gezien door de ogen van de oeverwaluw. De rechte wand lag mooi op het zuidoosten, rondom was een mooi ruig gebied met allerlei wilde bloemen en de Rauwbraken, een natuurlijke zwemplas, lag hemelsbreed maar 500 meter verderop.

Er werd driftig gegraven, de eerste dag waren er 11 gangen en na enkele dagen telden we er al 50.

Meteen de eerste dag hebben we contact opgenomen met de stadsecologen van de Gemeente Tilburg en via hen kwamen de aannemer en Omgevingsdienst Brabant Noord in beeld. Direct de dag na ontdekking van de broedplaats plaatste de aannemer, van Kessel uit Buren, hekken rond het gebied en er werd afgesproken dat de berg zand tot ruim na het broedseizoen zou blijven liggen. Wij hingen een informatieposter op aan het hek en zo had Berkel-Enschot er binnen enkele dagen een mooie bezienswaardigheid bij. Ouders met kinderen, bezoekers van het winkelcentrum, oud en jong,..... de oeverwaluwen hadden niet te klagen over de belangstelling. De nieuwe bewoners van Koningsoord vertelden dat ze vanaf hun balkon zo'n prachtig uitzicht hadden, maar ook bezoekers van verder weg genoten van de kolonie. Voor veel mensen was het de eerste kennismaking met de oeverwaluw. De oeverwaluwen trokken zich daar overigens bar weinig van aan. Er werd af en aan gevlogen, zeker toen er eenmaal jongen waren werd er de hele dag voedsel aangevoerd.

In de uitvliegopeningen werden steeds meer kopjes van hongerige jongen zichtbaar. Op een mooie dag telden we zelfs 131 jongen in één keer.

In september werd het stiller en stiller rond de berg zand, en nog een maand later waren de hekken en de berg zand verwijderd. Inmiddels staan er huizen op dat plekje.

4.2 Ketelhuis van de KVL bewoond?

Inmiddels is het 10 jaar geleden dat we in de toren van het ketelhuis van de KLV (oude leerfabriek in Oisterwijk) broedruimtes voor gierzwaluwen hebben gerealiseerd. Sommige jaren broedden er meerdere spreuwenkoppels en ook mezen hebben de kasten gevonden. En niet te vergeten de vlinders die hier 's winters overnachten. Maar onze doelsoort liet het afweten. Nu is het een bekend gegeven dat gierzwaluwen er vaak lang over doen om nieuwe broedplaatsen te ontdekken.

Bij de controle in 2021 zagen we naast de rommelige volgepropte nesten van huismus en spreeuw en de bergen mos van de mezen ook iets dat verdacht veel op het begin van een gierzwaluwnestkom leek. Veertjes en kleine strootjes in een cirkel aan elkaar geplakt in de uitgefreesde ruimte. Dat wordt spannend komend jaar!

4.3 Inventarisatie Kasteel Waardenburg

Nog steeds is de kolonie op kasteel Waardenburg groeiende. Afgelopen jaar waren voor het eerst de kortelinggaten in de toren ook bezet, in één kast was zelfs sprake van een broedgeval. In totaal zijn er nu 140 broedruimtes waarvan in 2021 er 117 bewoond waren. In 105 kasten was er sprake van een zeker broedgeval. In 2018 waren er 96 zekere broedgevallen en in 2020 waren er 99.

De inventarisatie van dit gierzwaluwproject is beetje bij beetje overgenomen door de plaatselijke werkgroep, vogelwerkgroep IVN West-Betuwe onder leiding van Bert Vos. Zij hebben langzaam maar meer dan voldoende kennis opgebouwd. De reden dat we toch nog bij dit project betrokken blijven is deels nieuwsgierigheid hoe een en ander zich ontwikkelt. Maar ook de gezelligheid van samen een dag 'gierzwaluwwerk' doen, en dat dan ook nog op een sfeervolle en gastvrije locatie is misschien wel de belangrijkste reden.

4.4 Nieuwe kunstmatige broedgelegenheid in Oisterwijk

Hoewel wij de laatste jaren wat terughoudender geweest zijn met het realiseren van broedgelegenheid is het aanbod van gierzwaluwbroedplaatsen in Oisterwijk de laatste jaren enorm toegenomen.

Orbis, een bureau dat streeft naar meer groen in de woonomgeving, heeft in een aantal wijken in Oisterwijk nestkasten voor vogels verstrekt aan belangstellenden. Daaronder ook nestkasten voor gierzwaluwen. Of deze inderdaad allemaal opgehangen zijn en zo ja, waar, is bij ons niet bekend.

Daarnaast heeft ook Arcadis Nederland in opdracht van Leystromen door heel Oisterwijk een aantal broedruimtes voor gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen ingebouwd. Bij contact hierover met Leystromen werden we doorverwezen naar Arcadis waar men verder contact niet wenselijk achtte. Sinds kort echter is er op hun initiatief wel contact met een ecooloog van Arcadis over de locaties van deze kasten. Zij hebben toegezegd om temperatuursensoren te plaatsen in kasten die pal op het zuiden hangen.

Hoewel wij blij zijn met deze nieuwe, duurzame broedruimtes vinden we het ook jammer dat er geen samenwerking is geweest bij deze projecten. Wij zijn van mening dat we een waardevolle aanvulling hadden kunnen zijn. Nu bij het aangeven van geschikte locaties en later bij een eventuele inventarisatie van alle kunstmatige broedruimtes in Oisterwijk.

5 GIERZWALUWEN EN DE WET¹

Nog steeds blijkt er veel onduidelijkheid over de bescherming van de gierzwaluw tijdens maar ook buiten het broedseizoen. Dat particulieren hiervan niet op de hoogte zijn, is begrijpelijk. Erger is dat we regelmatig meemaken of horen dat broedruimtes van de gierzwaluw afgesloten worden of dat renovaties midden in het broedseizoen plaats vinden, compleet met steigers die de nesten blokkeren. Maar ook bij particulieren kan het gebeuren dat al begonnen werkzaamheden stopgezet worden door de Omgevingsdienst. Uiteraard een vervelende situatie die makkelijk voorkomen had kunnen worden. Daarom nogmaals de belangrijkste punten uit de wetgeving met betrekking tot de gierzwaluw.

Vanaf 1 januari 2017 is de nieuwe Wet natuurbescherming² (Wnb) van kracht. Deze vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Boswet en de Flora- en faunawet. Naast bescherming van de biodiversiteit in Nederland is het doel van deze wet een vereenvoudiging van regels en decentralisatie van verantwoordelijkheden.

Vóór 1 januari 2017 was het bevoegd gezag met betrekking tot de Flora- en faunawet de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Voor meldingen, ontheffing van de Flora- en faunawet en/of vergunningen was dit de juiste instantie.

Met de nieuwe wet is de provincie in de meeste gevallen bevoegd gezag. Bij ruimtelijke ingrepen waarmee grote nationale belangen zijn gemoeid (bv. Rijkswegen), blijft het Rijk bevoegd gezag. Meldingen gaan daarom nu vrijwel altijd via de provincie. De provincie heeft de Wnb uitgewerkt in de provinciale Verordening natuurbescherming Noord-Brabant en in de Beleidsregels natuurbescherming Noord-Brabant. Beide zijn te vinden op de provinciale site (www.Brabant.nl)

De Wet natuurbescherming benoemt niet welke concrete activiteiten wel of niet zijn toegestaan. Het uitgangspunt van de wet is dat geen schade mag worden gedaan aan beschermde dieren of planten, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan. Dit betekent in de praktijk dat het gaat om het effect van de activiteiten op beschermde soorten. Kan het werk zo worden ingericht, dat geen schade wordt toegebracht aan beschermde soorten, hoeft er vooraf niets geregeld te worden. Soms is dit echter onvermijdelijk. Dan is het nodig dat men vooraf bekijkt of hiervoor een vrijstelling geldt, of dat er een ontheffing moet worden aangevraagd. Dit kan rechtstreeks bij de Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN) via de provinciale site of als onderdeel van een omgevingsvergunning.

Het is aan de gemeente (als bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning) om te controleren of de aanvraag voor een omgevingsvergunning volledig is of dat de aanvrager al apart ontheffing heeft aangevraagd. Deze ontheffing kan mogelijk verleend worden, als door de maatregelen geen verslechtering van de staat van instandhouding van de populatie van de (vogel)soort optreedt.

De tekst van de wet staat op de website van RVO. Via hun site is ook een brochure te downloaden die zich vooral richt op de bescherming in geval van sloop, verbouwing en inrichting van gebieden³.

¹ Dit hoofdstuk stond in ons jaarverslag 2017. Op speciaal verzoek wordt het hier nogmaals geplaatst.

² Niet te verwarren met de oude Natuurbeschermingswet die de bescherming van Natura 2000-gebieden en Beschermde Natuurmonumenten regelde.

³ http://www.natuurindegemeente.nl/aandeslagmetdenatuurwet/wpcontent/uploads/2016/12/Soortenbescherming_bij_ruimtelijke_ingrepen_1.3_15122016.pdf

De nieuwe wet bracht ook met zich mee dat alle Soortenstandaards zijn herschreven naar zogenaamde Kennisdocumenten Soorten.

Net als de oude Soortenstandaard bevatten deze documenten nuttige informatie over de soort en de bescherming ervan. Zij zijn een belangrijk hulpmiddel bij het bepalen van de effecten van een ingreep op een soort en de maatregelen waarmee deze effecten kunnen worden verminderd of voorkomen. In tegenstelling tot de soortenstandaard bevat het kennisdocument geen beleidskeuzes. Dit vanwege de vrijheid die iedere provincie heeft bij de invulling van het natuurbeleid.

Het kennisdocument Gierzwaluw betreft nog een eerste versie en zal, net als de andere kennisdocumenten, nog een ecologische update krijgen. Het document kan als pdf gedownload worden via <https://www.bij12.nl/assets/BIJ12-2017-006-Kennisdocument-Gierzwaluw1.0.pdf>

Wat betekent dit specifiek voor de gierzwaluw in Noord-Brabant?

De nieuwe lijst met jaarrond beschermde nesten voor vogels is een beleidsdocument dat voortvloeit uit de voormalige Flora- en faunawet. Deze lijst is meegenomen onder de Wet natuurbescherming. Voor deze soorten moeten mitigerende en/of compenserende maatregelen getroffen worden indien er een activiteit plaatsvindt die de nestlocatie kan beschadigen of de gunstige staat van instandhouding in gevaar kan brengen.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt in vijf categorieën, waarbij nesten van vogelsoorten van categorie 1 t/m 4 jaarrond beschermd zijn en de nesten van soorten onder categorie 5 beschermd zijn als er onvoldoende alternatieven zijn. De gierzwaluw valt onder categorie 2 en de nesten zijn dus nog steeds jaarrond beschermd.

Categorie 2: Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.

In de praktijk betekent dit dat de initiatiefnemer van het project verantwoordelijk is om vast te stellen of er beschermde soorten in het gebouw en/of wijk aanwezig zijn en er hierop vervolgens actie te ondernemen. De provincie is in deze het bevoegd gezag, de vergunningverlener is de Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN). Om de kwaliteit te waarborgen is een modelverordening opgesteld voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Betreft het project een groter gebied, bijvoorbeeld een wijk die gesloopt of gerenoveerd wordt, zal men al in het plan compenserende maatregelen in moeten bouwen waardoor de leefomgeving voor de soort in het gebied duurzaam geborgd wordt. Naast het aanbieden van alternatieve nestplaatsen, moet men denken aan maatregelen zoals het opstellen van een ecologisch werkprotocol, werken buiten het broedseizoen, faseren van activiteiten in ruimte en tijd en het toegankelijk houden of juist het ongeschikt maken van nestplaatsen.

In individuele gevallen zoals bijvoorbeeld een dakrenovatie van een huis zal men gewoonlijk ontheffing conform het kennisdocument krijgen waarbij gelet zal worden op het in stand houden van het functionele leefgebied. Ook nu zal men rekening moeten houden met het broedseizoen, het toegankelijk houden van de nestplaatsen en het aanbieden van alternatieven.

Figuur 14: Indicatie van welke type maatregelen in aanmerking komen bij een aantal veel voorkomende activiteiten, afhankelijk van de grootte van het gebied waar de activiteit wordt uitgevoerd en de impact van de maatregel; xx = vrijwel altijd van toepassing, x = vaak van toepassing, o = vrijwel nooit van toepassing

Gierzwaluw	werken buiten kwetsbare periode	Alternatieve verblijfplaatsen aanbieden	faseren activiteiten in ruimte en tijd	Toegankelijk houden verblijfplaatsen	Ongeacht maken verblijfplaatsen	inschakelen gierzwaluwdeskundige	opstellen ecologisch werkprotocol
Groot gebied; woonwijk, straat:							
Sloop van meerdere gebouwen	xx	xx	xx	o	xx	xx	xx
renovatie, isolatie van meerdere gebouwen, asbest verwijderen, vogelschroot plaatsen	xx	xx	xx	xx	x	xx	xx
Werk wanddoek, folie plaatsen	xx	o	o	xx	o	xx	xx
Één of een enkel gebouw							
sloop van een gebouw	xx	xx	o	o	xx	xx	x
renovatiewerkzaamheden, zoals dakwerkzaamheden, isolatie, en dichten van gaten, kieren en nissen; asbest verwijderen; vogelschroot plaatsen	xx	xx	o	xx	o	xx	x
Werk wanddoek, folie plaatsen	xx	o	o	xx	o	xx	o

Overzicht van mogelijk te nemen maatregelen. In de praktijk zal elk geval maatwerk zijn.
Bron: kennisdocument gierzwaluw.

In alle gevallen kan pas een ontheffing worden verleend, als voldaan wordt aan de voorwaarden zoals gesteld in artikel 3.3 lid 4 van de Wnb. Dit betekent o.a. dat er sprake moet zijn van een wettelijk belang zoals hier is opgesomd. Een wettelijk belang is bijvoorbeeld de volksgezondheid of de openbare veiligheid. Het zomaar verbouwen of slopen van een gebouw is dus geen wettelijk belang, sloop omdat het gebouw op instorten staat (openbare veiligheid) wel.

In de oude soortenstandaard was sprake van een vermenging van een ecologische en beleidsmatige toetsing. Deze was enigszins arbitrair: iedere bestaande nestgelegenheid moest vervangen worden door 5 nieuwe nestplaatsen. Het nieuwe kennisdocument is beleidsarm. Na een ecologische toetsing is de provincie verantwoordelijk voor de beleidsmatige toetsing. Deze laatste wegging is nog niet helemaal klaar, voorlopig zal daarom de soortenstandaard hierbij als richtlijn gebruikt worden.

Als er in een ontheffing voorwaarden genoemd worden, zal dit steekproefsgewijs gecontroleerd worden door de ODBN. Als sprake is van een omgevingsvergunning (Wabo) waar de ontheffing Wnb deel van uitmaakt, staat de gemeente aan de lat voor toezicht en handhaving.

Voor meldingen van activiteiten die nadelig zijn voor de gierzwaluw kan men contact opnemen met de MilieuKlachtenCentrale. Dit betreft uiteraard alleen serieuze meldingen over zaken die strijdig zijn met de Wnb en waarvoor geen ontheffing is verleend.

Telefoon MKC: 0736812821 of digitaal via www.milieuklachtencentrale.nl

6 LITERATUUR EN INTERNET

Internet

Op internet is volop informatie over de gierzwaluw te vinden. Enkele leuke sites zijn:

- <https://gierzwaluw.website/Contact.html>
- www.gierzwaluwbescherming.nl
- www.xjochemx.nl

Boeken

Wat boeken betreft zijn de Nederlandstalige mogelijkheden beperkt.

- Kennisdocument Gierzwaluw, een digitale uitgave van BIJ12, de uitvoeringsorganisatie voor de samenwerkende provincies.
Dit kennisdocument gierzwaluw 2017 vervangt de soortenstandaard gierzwaluw uit 2014 die nog door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) in opdracht van het Ministerie van Economische Zaken was opgesteld. Aanpassing van de soortenstandaard was nodig vanwege de invoering van de nieuwe Wet natuurbescherming.
<https://www.bij12.nl/assets/BIJ12-2017-006-Kennisdocument-Gierzwaluw-1.0>
- Duidelijke informatie met veel tekeningen en foto's vind je in de boeken van Marjos Mourmans
 - Gierzwaluwen en nestkasten
 - Bouwen voor gierzwaluwen
- 'Bouwprojecten en Gierzwaluwen in Amersfoort' van Marjo van der Lelie
Een inspirerend boekje voor iedereen die de gierzwaluw nestgelegenheid wil bieden.
- 'Stadsvogels' geschreven door Jip Louwe Kooijmans
Voor tips en informatie over gierzwaluwen en andere stadsvogels
- 'De gierzwaluw' van Remco Daalder, stadsecoloog in Amsterdam
- 'Goede reis, gierzwaluw' van Nicole de Cock
Een prentenboek voor kinderen

Verder zijn er nog enkele buitenlandse boeken. Deze zijn niet meer in de reguliere boekhandel te verkrijgen, maar ze zijn soms nog op internet te vinden.

- 'Mein Vogel, Aus dem Leben des Mauerseglers Apus Apus' van E. Weitnauer
- 'Swifts in a Tower' van D. Lack (digitaal via ons verkrijgbaar)
- 'Devil Birds, The live of the Swift' van D. Bromhal
- 'Le Martinet noir' van Lionel Frédéric

NAWOORD

Met het schrijven van dit jaarverslag zijn we klaar voor een nieuw gierzwaluwseizoen. Momenteel wordt er naarstig gewerkt in de Joanneskerk om alle kasten van nieuwe camera's te voorzien. Ook recorder, bekabeling en aansluitingen worden vervangen. Bovendien zullen de kasten 17-24 ook voorzien worden van een camera,

Dit alles is mogelijk dankzij financiële bijdragen van IVN Oisterwijk, Gierzwaluwbescherming Nederland en Stichting Beheer Kleine Landschapselementen Midden-Brabant . Ook de praktische hulp van Gallery van Dun (zij maken onze wiferverbinding mogelijk) en het bestuur van de Joanneskerk wordt zeer gewaardeerd.

Maar zelfs dan is dit project (plus onze andere projecten) alleen mogelijk dankzij een grote groep actieve vrijwilligers. Een bedankje is dus zeker op zijn plaats want zonder vrijwilligers is een gierzwaluwwerkgroep een utopie. In de zomermaanden werden vele avonden op straat doorgebracht om nestplaatsen te lokaliseren terwijl tegelijkertijd informatie werd verstrekt aan geïnteresseerde voorbijgangers en wijkbewoners. Anderen monitoorden camerabeelden uit de Joanneskerk, er werden gierzwaluwkasten gemaakt, opgehangen en soms (om diverse redenen) weer verwijderd. Alle gegevens werden geregistreerd en ingevoerd in de diverse telprogramma's en wetenswaardigheden op gierzwaluwgebied werden gesignaleerd. Dat kon een renovatie in een bepaalde wijk zijn, maar ook een artikel in een blad of een televisieprogramma.

Lokgeluid werd geïnstalleerd waar we dat nodig vonden, er werd onderhoud gedaan bij de torens en technische problemen bij het cameraproject werden steeds weer opgelost. En natuurlijk onderhielden we contacten met gemeentes, woonverenigingen, projectleiders, aannemers en andere bedrijven die op de een of andere manier met gierzwaluwen te maken hebben.

Verder werden de afgelopen jaren de huiszwaluwtenillen bijna wekelijks geïnventariseerd en werd er enkele keren per jaar groenonderhoud gedaan bij de biodiversiteitstoren. Dit alles zou onmogelijk zijn zonder een grote groep vrijwilligers met allerlei talenten.

Helaas zal dit echter het laatste jaarverslag zijn van de gierzwaluwwerkgroep in deze vorm. Wegens persoonlijke omstandigheden hebben we moeten besluiten de werkgroep op te heffen. We zullen ongetwijfeld doorgaan met allerlei gier- en huiszwaluwactiviteiten maar in een iets ander jasje, en waarschijnlijk ook met minder activiteiten dan nu.

Maar nog steeds kunt u terecht met vragen en opmerkingen over de gierzwaluw. Wilt u advies over nestkasten of andere maatregelen voor de gierzwaluw, heeft u vragen of wilt u een nestlocatie melden? Neem gerust contact met ons op, wij adviseren en helpen u graag.

U kunt u ons altijd bereiken via zwaluwen@ivnoisterwijk.nl

Namens Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk, Gerard van der Kaa en Hannie Nilsen

BIJLAGE 1 BROEDRESULTATEN JOANNESKERK 2020 PER KAST

Kast 1

De eerste gierzwaluw arriveerde 5 mei maar pas op 28 mei overnachtte er een koppel in de kast. Daarvoor zagen we 3 weken lang een wisselend beeld. Nachten achtereen was de kast leeg, soms zaten er overdag 2 gierzwaluwen maar verbleef er 's nachts slechts één vogel in de kast.

Toen er eenmaal een paartje gevormd was, zagen we 10 dagen later 3 eitjes waarvan er echter slechts 2 uitgebroed werden. Op 10 augustus vlogen 2 jongen uit, 41 dagen oud. De oudervogels waren 4/2 dagen daarvoor al vertrokken.

na 36 uur gekibbel even stilte voor de volgende storm

Kast 2

De vogels arriveerden 30 april en 4 mei, een week later zagen we het eerste eitje en 21 dagen het eerste jong. Op 15 juli vloog het eerste jong uit, 44 dagen oud. Op 18 juli vertrok het laatste jong, 26 juli vertrokken beide adulten.

Kast 3

Op 5 mei arriveerde de eerste vogel en met uitzondering van een korte perioden van 3 dagen samen, overnachtte deze vogel steeds alleen in de kast. Op 22 mei was er een uren durend gevecht dat ermee eindigde dat één vogel dood in de kast lag. Deze werd na enkele dagen door de ander uit de nestkom gesleept en in een hoek geduwd. Pas op 13 juni was er sprake van een koppel, en 24 en 26 juni werden twee eitjes gelegd. Op 16 juli zagen we 2 jongen die 25 augustus samen met de 2 adulten uitgevlogen zijn.

Kast 4

Ook hier arriveerde de eerste vogel al op 30 april, gevolgd door nr 2 op 3 mei. Maar vervolgens werd er vaak agressief naar elkaar toe gehandeld en werd er meestal niet meer samen overnacht. Pas op 13 mei was er sprake van een stabiel paartje en een week later werden 2 eitjes gelegd. Hoewel er ook toen nog regelmatig gevochten werd, zijn er uiteindelijk op 20 juli 2 jongen uitgevlogen, 43 dagen oud. De beide oudervogels zijn nog 9 dagen gebleven.

Kast 5 en kast 6

Op 1 mei arriveerde de eerste vogel in kast 6, op 4 mei de eerste in kast 5. De dag erop was kast 5 weer leeg en zaten er 2 vogels in kast 6. Toen nummer 3 erbij kwam, begon het verdacht veel te lijken op een soort driehoeksverhouding waar nr. 3 maar geen keuze kon maken. Afwisselend 2 vogels in de ene kast en één in de andere. Pas toen 16 mei het eerste eitje in kast 5 gelegd werd, bleven daar iedere nacht 2 vogels overnachten. In kast 6 was er pas 29 mei sprake van een koppel.

Hierna bleef het rustig in kast 5 totdat de jongen 2-3 weken oud waren. Toen zagen we gedurende 12 dagen nog slechts één adult in de kast. Kort voor de jongen uitvlogen, keerde deze weer terug, en vervolgens bleven beide adulten nog 9 dagen van de kast gebruik maken voor ook zij vertrokken.

De vogel die 29 juni in kast 6 arriveert lijkt onervaren. Pas na meerdere pogingen lukt het hem de kast binnen te komen. Ook de eitjes laten op zich wachten maar 16 en 18 juni zien we eitjes. Van dan af gaat het voorspoedig, en half augustus vliegen 2 jongen uit. De adulten vertrekken 's ochtends tussen het uitvliegen van het eerste en tweede jong.

Kast 7

26 en 27 april kwamen de eerste vogels terug, één ervan was de bewoner van kast 7. Behalve een niet-uitgebroed eitje waren er hier weinig bijzonderheden, 15 en 16 juli vlogen de jongen uit, de oudervogels volgden 9 dagen later.

Kast 8

Al op 8 mei was er in deze kast een koppeltje maar ook hier was veel 'gedoe'. Nachten met slechts één vogel in de kast, en vooral veel, vaak urenlange gevechten waarbij de veren in het rond vliegen. Het gevolg is dat er pas 6 en 8 juni eitjes in de kast liggen, ook hier slechts 2 stuks. Maar verder gaat het nu voorspoedig en 6/7 augustus vliegen de jongen uit. De ene adult is dan al 5 dagen weg, de andere vertrekt na het uitvliegen van het eerste jong.

Op 3 plaatsen wordt gevochten

Kast 9

6 mei zit in deze kast een koppeltje. Kroelen, samen uit-samen-thuis, met nestmateriaal..... precies zoals het in de boeken staat. Op 9 mei is er een heftig gevecht maar ook dit lijkt goed af te lopen. Niets aan de hand of....? Vier dagen later wordt er een ei gelegd en terwijl de ene gierzwaluw op het ei ligt, doet de andere meerdere pogingen om onder deze vogel te komen. Als dat eindelijk lukt, wordt in een snelle beweging het pas gelegde ei gepakt en uit de nestkom verwijderd. Duidelijk een zeer bewuste actie.

Is dit toch een nieuw mannetje dat niet van plan is een ei uit te broeden dat niet van hem is? Duidelijk wordt het niet.

Maar vanaf 20 mei worden 3 eieren gelegd (met een extra dag tussen het 2^e en 3^e ei) en hoewel er gedurende de hele broedtijd regelmatig gevochten wordt, vliegen 20-26 juli de jongen uit, twee dagen later gevolgd door de oudervogels.

Kast 10

Alles begint goed in deze kast. 26 april de eerste vogel, op 4 mei nummer 2 en 12 mei ligt het eerste ei in de nestkom. Tussen de eileg van het 2e en 3e ei ligt echter 4 dagen. Bij een gevecht enkele dagen later sneuvelt het eerste ei. Het tweede ei komt helemaal niet uit zodat er slechts één jong door de kast scharrelt en om eten bedelt. Op 12 juli vliegt hij uit, slechts 39 dagen oud. Maar een goed doorvoed dikkertje

Kast 11

Beide vogels arriveren begin mei in de nestkast. Een paartje uit de boeken. Knuffelen en poetsen, en 13 mei wordt het eerste ei gelegd. Op 17 mei, net na de eileg van het 3^e ei, wordt er hevig gevochten. Terwijl de ene vogel de andere vasthoudt, pikt nr. 3 erop los. Ook de dagen erna wordt er steeds gevochten, vaak 2-3 uur. Dat het broedsel intact blijft is bijna ongelooflijk. Helaas geldt dat niet voor een van de vechtersbazen, 20 mei ligt ook in deze kast een dode gierzwaluw. De dagen erna blijven de andere vogels in hem pikken, en lijken ze regelmatig iets te eten. Maden?

begin juni zijn er 3 jongen maar vanaf het begin af aan lijkt het ene jong veel kleiner. Er wordt weinig gevoerd, en dit kleine jong wordt helemaal genegeerd. Na enkele dagen is het kleinste jong verdwenen. Half juli vliegen ze uit, de oudervogels vertrekken eind juli pas.

Kast 12

Ook hier was sprake van een rommelige paarvorming maar toen er eenmaal een paartje was, verliep de rest van het broedproces zonder problemen. Drie eitjes, 3 uitgevlogen jongen. De adulten vertrokken enkele dagen na de jongen.

Kast 13

Op 8 mei is er een paartje, de eerste vogel is dan al 6 dagen hier. Mooi volgens de kalender worden er een week later 3 eitjes gelegd, steeds met één dag ertussen en na 20 dagen zien we het eerste jong. Ruim 6 weken later vliegen de jongen uit, 44-45 dagen oud. De oudervogels blijven nog bijna een week in de kast achter.

Kast 14

In deze kast is sprake van een vliegende start: 26 april de eerste gierzwaluw, 4 mei een koppel en 12 mei het eerste ei. Begin juni komen de eieren uit, zien we 3 levendige jongen maar dan gebeurt er iets vreemds. Op 5 juni komt er 's ochtends vroeg een derde adult de kast binnen. Er volgen wat schermutselingen maar tussendoor worden de jongen gewoon gevoerd. 's Nachts overnachten de 3 adulte vogels in de kast waarbij ze alle drie bovenop de jongen liggen.

De volgende dag lijkt alles weer in orde, de jongen worden de hele dag gevoerd. Rond 8 uur 's avonds komt er weer een vreemde gierzwaluw de kast binnen en gaat pontificaal voor de opening liggen. Als de oudervogels binnenkomen om te voeren, pikken ze wat naar de vreemde indringer maar doen ze verder geen moeite om hem (of haar) weg te krijgen. Na een uurtje gaat de indringer pontificaal bovenop de jongen liggen en probeert de oudervogels het voeren te beletten. Iedere voederbeurt wordt geprobeerd de indringer weg te duwen en als dan een kopje tevoorschijn komt, wordt er snel gevoerd. De vierde dag belandt een van de jongen bij deze trek- en duwmanoeuvres buiten de nestkom. We zien het jonkie, 2-3 dagen oud waarschijnlijk, nog een hele poos door de nestkast bewegen, pas na 60 uur blijft het dood liggen. Het patroon blijft zich herhalen. De indringer die altijd binnenkomt zonder voer, gedraagt zich alsof hij in deze kast thuis hoort. Hij poetst op zijn gemak de veren en gaat vervolgens pontificaal bovenop de nestkom liggen. De oudervogels blijven af en aan vliegen met voer en wurmen zich onder de indringer om zo te proberen hun jongen te voeren. Af en toe wordt er gevochten, zonder zichtbaar resultaat. Pas na 5 dagen verdwijnt de indringer maar de dag erop, 10 juni, is ook het tweede jong dood. Het laatst overgebleven jong vliegt 13 juli uit. De oudervogels blijven nog een hele poos achter. Pas 29 juli vertrekt de eerste, op 31 juli gevolgd door nummer 2.

Kast 15

De eerste vogel arriveert op 4 mei, maar pas op 16 mei is er een paartje in de kast. Vervolgens duurt het nog 2 weken voor de eileg begint, bovendien zitten er steeds 2 dagen tussen (1-4-7 juni). Er komen 3 jongen uit het ei maar ook nu is de tijd tussen het uitkomen groter dan normaal en al na enkele dagen is de jongste dood. Begin augustus vertrekt één adult, enkele dagen daarna vliegen de jongen uit en dan vertrekt de andere adult ook vrijwel meteen.

Kast 16

In deze kast gaat aanvankelijk alles volgens het boekje maar als wij op 16 mei uitkijken naar het 2e ei, zien we hoe een gierzwaluw binnenkomt, het eerste ei in zijn bek pakt en dit uit de nestkom gooit. Vervolgens vertrekt hij weer.

's Middags zit er een koppeltje in de kast als er een derde vogel binnenkomt. Een heftig gevecht volgt waarbij een van de vogels het niet overleeft. De andere vogels proberen hem de kast uit te werken, als dit niet lukt, laten ze hem de rest van de broedperiode in de kast liggen. Er wordt wel regelmatig in gepikt (vooral in de nek net achter de kop) waarna het erop lijkt dat ze iets eten.

Een week later worden er alsnog 3 eitjes gelegd, die ook alle drie uitkomen.

In de jongenperiode zijn er regelmatig weer zeer felle gevechten waarbij de jongen over langere tijd ondanks hun gebedel niet gevoerd worden maar eind juli vliegen toch 3 jongen uit. De dagen erna verdwijnen ook de adulten.

BIJLAGE 2 BROEDRESULTATEN JOANNESKERK 2021 PER KAST

Kast 1

Slechts 4 dagen na aankomst van de 2e vogel werd er al een ei gelegd. Op 26 mei lagen er 3 eieren buiten in de nestkom. Waarschijnlijk een indringer. 3 juni lag er weer een ei, 4 juni was de nestkom leeg, wederom door onbekende oorzaak. Op 5 juni weer een ei dat in de loop van 8 juni verdween. Later die dag een zesde ei dat wel bebroed werd. 23 juni lijkt er een jong uit het ei gekomen te zijn, er zijn eischalen maar we zien geen jong zodat we dit beschouwen als mislukt broedsel met mislukt vervolglegsel. Oorzaak onbekend.

Kast 2

Een broedgeval volgens het boekje met 3 jongen.

Kast 3

Een late aankomst en een bijbehorende late eileg. Op 24 juni is net één jong uit het ei maar 22 juli zien we 3 grote jongen in de kast. Dus vrijwel zeker zijn er 3 jongen uitgevlogen.

Kast 4

Ook in deze kast loopt alles op rolletjes, er zijn drie jongen in beeld op 23 juni. Bij een visuele inspectie op 22 juli is er nog één vliegvlug jong in de kast aanwezig. Een bijzonderheid zien we 17 juni: een jong van 8-9 dagen oud raakt uit de nestkom maar weet op eigen kracht weer terug te klimmen.

Kast 5

Hoewel er op 12 mei een tweede vogel in de kast overnacht, zien we de daaropvolgende week een chaotisch beeld met afwisselend geen, één of twee overnachtende vogels. Maar 30 mei ligt er toch een ei, al de dag erop gevolgd door een tweede ei en 2 juni het 3e ei. Als de camera uitvalt, zijn er 3 jongen van 2-4 dagen oud. Op 22 juli zien we 3 grote jongen in deze kast.

Kast 6

Een goed begin, op 5 mei arriveert de eerste gierzwaluw, de negende komt nr.2 aan. Maar vanaf 14 mei is één adult verdwenen en overnacht er dagenlang slechts één gierzwaluw in de kast. Pas op 4 en 6 juni worden 2 eitjes gelegd die nog bebroed worden als de camera's uitvallen. Maar op 22 juli zijn er twee levenslustige jongen in de kastaanwezig.

Kast 7

Pas half mei is er een koppeltje maar dan is het ook meteen werk aan de winkel. Op 24 mei liggen er al 3 eitjes. Heel even zijn er 3 jongen maar het eerste jong raakt meteen dezelfde dag dat hij uit het ei komt, buiten de nestkom. Ondanks verwoede pogingen krijgt hij het niet voor elkaar terug te klimmen. Ook zijn gebedel om eten heeft geen resultaat, de oudervogels negeren het jong volkomen. Pas 4 dagen later is hij dood, ongelooflijk wat een kracht zo'n jong, net uit het ei, al heeft.

Kast 8

Opnieuw een broedgeval volgens het boekje met vrijwel zeker 3 uitgevlogen jongen.

Kast 9

Ook hier verloopt alles op rolletjes en lijken 3 jongen rond 22 juli uitgevlogen te zijn. Er zijn dan namelijk nog maar 2 vliegvlugge jongen in de kast aanwezig.

Kast 10

De gierzwaluwen arriveren pas laat, op 19 en 20 mei maar 22 juli zijn in deze kast 3 jongen aanwezig.

Kast 11

De camera in deze kast heeft vrijwel geen beelden gemaakt. Op 20 mei toont een zichtwaarneming 2 eieren, onbekend hoe oud. Op 16 juni liggen er nog steeds 2 eieren, op 22 juli zijn er twee jongen, ongeveer 5 weken oud.

Gezien de lange duur van de eiperiode (minimaal 29 dagen) is er waarschijnlijk sprake van een vervolgegesel met geslaagd broedresultaat.

Kast 12

Hoewel 5 mei al een koppel in de kast aanwezig is, wordt pas 5/7 juni twee eieren gelegd. Mogelijk als gevolg van wisseling van partner na gevechten. Op 19 juli zien we een indringer in de kast waarna een gevecht volgt van 2,5 uur. Daarna is er een week geen beeld.

Kast 13

Ook hier een late aankomst (5/15 mei). Op 27 mei liggen er twee eitjes, die op 14/15 juni uitkomen. Op 22 juli zien we 2 grote jongen in de nestkast.

Kast 14

Al op 29 april arriveert nummer 1, de vroegste aankomst dit jaar. Op 9 mei komt nr. 2 aan waarna een normale broedperiode met 3 jongen.

Kast 15

Ook in deze kast een geslaagd broedsel met 2 jongen.

Kast 16

Dit paartje arriveert 8 en 10 mei, en legt van 20 tot 27 mei maar liefst 4 eitjes. Op 9-10-11 juni komen 3 eieren uit, op 17 juni zien we plotseling een piepklein jong tussen zijn aanzienlijk grotere nestgenoten. Hoewel hij duidelijk zijn mannetje staat en bij voeren vaak zijn portie wel weet te bemachtigen, is dit jong vanaf 20 juni niet meer te zien op camerabeelden. De andere 3 jongen zijn zeer waarschijnlijk rond 22 juli uitgevlogen.

